

Perspektiva stručnjaka o digitalnoj dobrobiti mladih u alternativnoj skrbi

Jauk, Lucija

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:991257>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-30**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Lucija Jauk

**PERSPEKTIVA STRUČNJAKA O DIGITALNOJ
DOBROBITI MLADIH U ALTERNATIVNOJ SKRBI**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2024.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA
DIPLOMSKI STUDIJ SOCIJALNOG RADA

Lucija Jauk

**PERSPEKTIVA STRUČNJAKA O DIGITALNOJ DOBROBITI
MLADIH U ALTERNATIVNOJ SKRBI**

DIPLOMSKI RAD

Izv. prof. dr.sc. Lucija Vejmelka

Zagreb, 2024.

Sadržaj

1. Uvod	1
1.1. Digitalna dobrobit.....	1
1.2. Konceptualni model digitalne dobrobiti.....	2
1.3. Alternativna skrb	4
1.4. Koristi digitalnih tehnologija u alternativnoj skrbi	5
1.5. Rizici digitalnih tehnologija u alternativnoj skrbi.....	8
2. Cilj i istraživačka pitanja	9
3. Metoda	10
3.1. Uzorak	10
3.2. Postupak.....	10
3.3. Mjerni instrumenti	12
3.4. Obrada podataka	12
3.5. Etički aspekti istraživanja	13
4. Rezultati i rasprava	14
4.1. Koristi digitalne dobrobiti za mlade u alternativnoj skrbi	14
4.2. Potencijalni rizici digitalne dobrobiti za mlade u alternativnoj skrbi	17
4.3. Preporuke stručnjaka za unaprjeđenje digitalne dobrobiti mladih u alternativnoj skrbi.....	23
5. Ograničenja istraživanja i preporuke za buduća istraživanja na području digitalne dobrobiti mladih u alternativnoj skrbi	29
6. Zaključak.....	31
7. Literatura.....	33
8. Prilozi	37

Perspektiva stručnjaka o digitalnoj dobrobiti mladih u alternativnoj skrbi

Sažetak:

Sve veća upotreba digitalnih tehnologija dovodi do korisnih rezultata, ali i potencijalnih rizika za digitalnu dobrobit korisnika. Svrha ovog kvalitativnog istraživanja je dublje razumijevanje percepcije stručnjaka o digitalnoj dobrobiti mladih u alternativnoj skrbi. Istraživanjem je obuhvaćeno šest stručnjaka koji rade na području alternativne skrbi s mladima. Korištena metoda prikupljanja podataka bila je online fokusna grupa. U radu će biti predstavljene koristi i potencijalni rizici digitalne dobrobiti u alternativnoj skrbi, kao i preporuke stručnjaka za poboljšanje digitalne dobrobiti mladih u alternativnoj skrbi. Analizirajući rezultate, utvrđeno je da stručnjaci kao koristi digitalnog dobrobiti navode kako društvene mreže omogućuju olakšan pristup specifičnim informacijama i resursima za djecu iz skrbi i olakšano stupanje u međuljudske interakcije. Kao potencijalne rizike stručnjaci izdvajaju kako digitalne platforme omogućuju povećane rizične kontakte, svijest o prisutnosti rizičnih i štetnih aktivnosti na internetu kod djece u skrbi, djeca kao počinitelji štetnih aktivnosti na internetu, nesvjesnost djece i mladih o opasnostima problematične upotrebe interneta, dodatni specifični rizici problematične upotrebe interneta kod djece u skrbi i svijest o višoj razini rizika od problematične upotrebe interneta kod djece u skrbi. Nadalje, smatraju da bi specifični pristupi prevenciji djece u skrbi, naglasak na važnost specifičnih edukativnih aktivnosti za skrbnike i stručnjake koji rade sa djecom u skrbi i dostupnost kompetentnih stručnjaka za rad na području digitalne dobrobiti s djecom, roditeljima i skrbnicima unaprijedili dobrobit. Rezultati istraživanja naglašavaju važnost prepoznavanja i ublažavanja rizika digitalne dobrobiti za mlade u alternativnoj skrbi te pružaju smjernice za unaprjeđenje prakse socijalnog rada kroz edukaciju stručnjaka i udomitelja, razvoj preventivnih mjera i prilagođavanje podrške specifičnim potrebama mladih u skrbi.

Ključne riječi: digitalna dobrobit, alternativna skrb, koristi, rizici

An expert perspective on the digital well-being of young people in alternative care

Abstract:

The increasing use of digital technologies leads to beneficial results, but also potential risks for the digital well-being of users. The purpose of this qualitative research is to gain a deeper understanding of experts' perceptions of the digital well-being of young people in alternative care. The research includes six experts who work in the field of alternative care with young people. The data collection method used was an online focus group. The paper will present the benefits and potential risks of digital well-being in alternative care, as well as the recommendations of experts for improving the digital well-being of young people in alternative care. Analyzing the results, it was

found that experts state that social networks provide easier access to specific information and resources for children in care and easier entry into interpersonal interactions as benefits of digital well-being. As potential risks, experts single out how digital platforms enable increased risky contacts, awareness of the presence of risky and harmful activities on the Internet among children in care, children as perpetrators of harmful activities on the Internet, unawareness of children and young people about the dangers of problematic Internet use, additional specific risks of problematic use Internet use among children in care and awareness of a higher level of risk of problematic Internet use among children in care. Furthermore, they believe that specific approaches to the prevention of children in care, an emphasis on the importance of specific educational activities for caregivers and professionals who work with children in care, and the availability of competent experts to work in the field of digital well-being with children, parents and caregivers would improve well-being. The research results emphasize the importance of recognizing and mitigating the risks of digital well-being for young people in alternative care and provide guidelines for improving the practice of social work through the education of professionals and foster parents, the development of preventive measures and the adaptation of support to the specific needs of young people in care.

Key words: digital wellbeing, alternative care, benefits, risks

Izjava o izvornosti

Ja, Lucija Jauk pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica diplomskog rada te da u rad nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima od onih navedenih u radu.

Ime i prezime: Lucija Jauk

Datum: 10.06.2024.

1. Uvod

1.1. Digitalna dobrobit

Brzi prijelaz u digitalno doba rezultirao je sveobuhvatnom globalnom upotrebom digitalne tehnologije, donoseći sa sobom i korisne ishode, ali i nove prijetnje digitalnoj dobrobiti korisnika. Povećanje korištenja digitalnih tehnologija ima dubok utjecaj na fizičko zdravlje, sigurnost, mentalno blagostanje, životno zadovoljstvo i društvene odnose. Ovaj utjecaj je složen i raznolik, uključujući i pozitivne i negativne aspekte (Feerrar, 2020.). Prakash (2023.) navodi da sve više dokaza ukazuje na to da ovisnost o digitalnim uređajima povećava rizik od depresije, usamljenosti, zlostavljanja i suicidalnog ponašanja, a suprotno tome (Feerrar, 2020.) smatra da su osobe koje postižu digitalnu dobrobit uglavnom sposobne upravljati digitalnim alatima te koristiti digitalnu tehnologiju na način koji im pruža osjećaj ugone, sigurnosti, zadovoljstva i ispunjenja. Kada govorimo o mladima u alternativnoj skrbi smatra se da tehnologija može pomoći mladima koji su u nekom obliku alternativne skrbi da steknu znanje koje povećava kompetencije i samopouzdanje, izgrade i ojačaju veze koje ih podržavaju, pronadu zajednicu i istraže svoj identitet te im pružiti priliku da podrže druge (Gustavsson i MacEachron, 2015.). U isto vrijeme, smatra se da bi pristup digitalnoj tehnologiji mogao povećati izloženost mladih internetskom nasilju, uznemiravanju, predatorskom nagovaranju i drugim oblicima zlostavljanja korištenjem njihovih osobnih podataka (Sage i Jackson, 2021 prema Larkins i sur., 2023.).

U zadnjih nekoliko godina digitalna dobrobit je pojam koji se sve više koristi i istražuje, stoga ima više definicija iste. Definicije su različite usmjeravajući se na razne aspekte digitalne dobrobiti koje pojedini autori navode bitnim. Tako Büchi (2021.) prema Prakash (2023.) definira digitalnu dobrobit kao utjecaj pojedinaca i sveukupno zadovoljstvo životom u društvenom okruženju koje karakterizira stalno obilje mogućnosti korištenja digitalnih medija, a (Allen, 2022, prema Prakash, 2023.) definira digitalnu dobrobit kao kratku pauzu od tehnologije kako bi se izbjegli negativni ishodi dobrobiti kao što su stres ili umor. Vejmelka i sur., (2022.) u svom radu objašnjavaju kako bi dobrobit djeteta u online okruženju trebala uključivati nekoliko domena poput:

- a) dostupnosti interneta, uređaja i digitalnih kompetencija za njihovo korištenje
- b) sigurnost od nasilja, cyberbullyinga, zlostavljanja, štetnog sadržaja, prijevare itd.
- c) internet kao obrazovno sredstvo
- d) mjesto za druženje
- e) online usluge, specifične intervencije i mogućnost stručne pomoći

Međutim, za ovu temu najbolje se uklapa definicija koju predlaže (Vanden Abeele, 2021.) koji definira digitalnu dobrobit kao subjektivno iskustvo postizanja optimalne ravnoteže između dobrobiti i rizika korištenja tehnologija. Dobrobiti uključuju kontrolirano zadovoljstvo i funkcionalnu podršku, dok rizici obuhvaćaju gubitak kontrole i funkcionalno oštećenje. Ova definicija naglašava paradoks između pozitivnih i negativnih aspekata digitalne upotrebe, te je slična definiciji koju predlaže (Beetham, 2015., prema Feerar, 2020.) gdje se digitalna dobrobit opisuje kao rizici i potencijalne dobrobiti online angažmana.

1.2. Konceptualni model digitalne dobrobiti

Vanden Abeele (2021.) opisuje konceptualni model digitalne dobrobiti kao dinamičkog sustava. Model govori o tome da iskustva digitalne dobrobiti ovise o složenoj mreži potencijalno međusobno povezanih čimbenika. Kao takva, naša iskustva s medijima nisu samo naša vlastita tvorevina, već su oblikovana i uređajima u njihovom materijalnom obliku te normativnim očekivanjima, ponašanjima i ritualima koji se odnose na specifične društvene i situacijske kontekste (Gergen, 2002., prema Vanden Abeele, 2021.). Odgovarajući na pitanje kako pojedinci mogu postići digitalnu dobrobit, moramo razumjeti kako osobe, uređaji i konteksti međusobno djeluju.

Kada se u obzir uzmu čimbenici vezani uz samu osobu smatra se da su neka stanja izravno povezana s iskustvima digitalne dobrobiti, u obliku afektivnih i kognitivnih procjena koje proizlaze iz digitalne povezanosti, poput digitalnog stresa, anksioznosti o socijalnom prihvaćanju ili kognitivnog preopterećenja (Steele i sur., 2020, prema Vanden Abeele, 2021.). Osim toga navodi se i da su neke stabilne osobine ličnosti poput impulzivnosti (Billieux i sur., 2008, prema Vanden Abeele, 2021.) ili straha od propuštanja (Franchina i sur., 2018, prema Vanden Abeele, 2021.) povezana sa većom

osjetljivošću razvijanja problema sa korištenjem digitalnih tehnologija. Literatura navodi kako je vjerojatnije da će se djeca iz alternativne skrbi ponašati neprikladnije, riskantnije pa čak i opasnije, u online svijetu. Do takvih ponašanja može doći iz više razloga: ako su bili zlostavljani, zanemareni, bez podržavajućih odraslih i odraslih kao modela, oni sa niskim samopoštovanjem, te sa emocionalnim i socijalnim problemima (DeGarmo, 2014.).

Čimbenici koji su vezani uz uređaj govore o tome da digitalni mediji poput pametnih telefona rade na temeljnoj tehnološkoj infrastrukturi koja je izgrađena na temelju prenosivosti, dostupnosti i multimedijalnosti (Schrock, 2015, prema Vanden Abeele, 2021.). Iako je izbor za određeni uređaj, aplikaciju ili postavke aplikacije često osobno motiviran, takvi izbori mogu imati trajan utjecaj na iskustva digitalne dobrobiti. Na primjer, izbor za "glupi telefon" mogao bi zaštititi pojedince od utjecaja prekomjerne veze, odnosno izbor digitalnog uređaja koji ima manje dostupnih sadržaja mogao bi smanjiti korištenje istog te na taj način smanjiti nepotrebno korištenje digitalnih sadržaja (Morrison i Gomez, 2014.). Upravo odabir samog uređaja, ali i druge karakteristike poput postavki u aplikacijama, načina obavještanja, vrstama operativnog sustava su karakteristike koje su povezane sa digitalnom dobrobiti (Vanden Abeele, 2021.).

Posljednje, Vanden Abeele (2021.) navodi čimbenike vezane uz različit kontekst koji govore kako neki konteksti dolaze s vremenskim i/ili mjesnim ograničenjima povezivanja koja se mogu predvidjeti, pa su stoga relativno stabilni: tijekom letova ili u kinima, povezivanje je ograničeno, a ponekad čak i zabranjeno. Kada konteksti postavljaju jasne granice za povezivanje, oni mogu imati povezanost sa iskustvom digitalne dobrobiti. U drugim kontekstima, granice povezivanja mogu biti manje jasne. Mogu postojati pojedinačni konteksti u kojima je potrebno pregovarati o digitalnoj povezanosti jer se natječe s osobnim ciljevima i obvezama (Hofmann i sur., 2016, prema Vanden Abeele, 2021.), na primjer, kada se digitalni mediji koriste tijekom učenja. Suočavajući se s takvim sukobima ciljeva, ljudi moraju odvagnuti (često kratkoročne) nagrade od korištenja medija u odnosu na udaljenije ciljeve kao što je stjecanje diplome ili stjecanje nove vještine. Ostale situacije koje mogu zahtijevati pregovore oko povezivanja mogu proizaći iz članstva u društvenim skupinama i institucionalnim kontekstima. U takvim skupinama i institucijama ljudi obavljaju

različite društvene uloge. Budući da im mobilna povezanost omogućuje aktiviranje ovih društvenih uloga bez obzira na prostor i vrijeme, uloge se mogu zamagliti. Stoga pojedinci moraju pregovarati o svojoj povezanosti u skladu s trenutnim ciljevima i obvezama koje se odnose na svaku ulogu (Vanden Abeele i sur., 2018, prema Vanden Abeele, 2021.).

1.3. Alternativna skrb

Prirodno okruženje za rast i razvoj djeteta je njegova obitelj, koja mu pruža ljubav, razumijevanje i sreću, te štiti i promiče njegovu dobrobit. Kao temeljna jedinica društva, obitelj uživa zaštitu i na državnoj i na međunarodnoj razini. Dijete ima pravo odrastati uz svoje roditelje, a roditelji imaju pravo živjeti sa svojim djetetom. Međutim, postoje situacije kada država mora intervenirati u obiteljske odnose i narušiti tu ravnotežu. To se čini u najboljem interesu djeteta, koji je uvijek prioritet u odnosu na interese roditelja. Kada se uvedu mjere ograničavanja roditeljske skrbi (oduzimanje prava roditelju da živi sa svojim djetetom i da ga odgaja, povjeravanje djeteta ustanovi za socijalnu skrb na čuvanje i odgoj) ili njeno uskraćivanje (lišenje roditeljske skrbi) kao sredstva za izdvajanje djeteta iz obitelji, potrebno je odlučiti gdje će dijete biti smješteno. Svaki oblik smještaja izvan obitelji predstavlja alternativni način zbrinjavanja djece bez roditeljske skrbi (Bartoluci, 2015.). U okviru alternativne skrbi, djeci se osigurava pravo na sigurno i poticajno odrastanje i razvoj izvan njihove vlastite obitelji. Ova vrsta skrbi može biti neformalna ili formalna. Neformalna skrb najčešće uključuje brigu koju pružaju rođaci ili prijatelji, bez intervencije upravnih ili sudskih tijela. S druge strane, formalna skrb je ona koju određuju upravna ili sudska tijela i pruža se u institucionalnom okruženju (Vidović i Ivković, 2011). Djeca bez roditelja, ona koja su izložena zlostavljanju, zanemarivanju ili zloupotrebi roditeljskih prava i dužnosti, djeca čiji roditelji privremeno ne mogu brinuti o njima zbog bolesti, nedostatka smještaja ili drugih problema, djeca s problemima u ponašanju, kao i djeca s teškoćama u razvoju, imaju pravo na ovu vrstu skrbi. Skrb se može pružati u različitim okruženjima, uključujući srodničku skrb, udomiteljstvo, smještaj u obiteljske oblike skrbi, institucionalnu skrb i oblik samostalnog stanovanja djece uz nadzor (Sladović Franz, 2016.).

1.4. Koristi digitalnih tehnologija u alternativnoj skrbi

Gustavsson i MacEachron (2015.) navode kako internet proširuje mogućnosti adolescenata da šire svoje društvene mreže putem interaktivnih igara i društvenih mreža, omogućujući im povezivanje bez obzira na fizičku udaljenost. Ove platforme mladima pružaju prostor za dijeljenje misli, sudjelovanje u raspravama, komentiranje postova i blogova, te objavljivanje vlastitih video zapisa, umjetničkih projekata i glazbe. Mogu istraživati razne teme i ideje uz određeni stupanj anonimnosti.

Mladi u udomiteljskim obiteljima mogu imati velike koristi od socijalne podrške i resursa koje im pruža pristup tehnologijama povezanim s internetom (Badillo-Urquiola, 2017b.). Samootkrivanje putem interneta omogućuje djeci u alternativnoj skrbi, točnije udomiteljskim obiteljima, istraživanje vlastitog identiteta. Prihvatanje od strane vršnjaka, pronalaženje drugih sličnih interesa ili iskustava, te emocionalna podrška i savjeti od internetskih kontakata mogu smanjiti osjećaj usamljenosti i izolacije. Mladi mogu koristiti digitalne alate poput blogova i razmjene poruka za emocionalnu podršku (Gustavsson i MacEachron, 2015.). Uz to sustavni pregled perspektive mladih ljudi o digitalnoj tehnologiji u udomiteljstvu (Sage i Jackson, 2022 prema Larkins i sur., 2023.) priznaje potencijalne dobrobiti prilika za pristup informacijama, povezanost, društveni kapital, normalnost, rekreaciju, osnaživanje, formiranje identiteta i izgradnju odnosa. Analizom sadržaja raznih istraživanja autori (Sage i Jackson, 2022.) su sumirali dobrobiti koji mladi u alternativnoj skrbi navode prilikom korištenja digitalnih tehnologija:

- (a) pristup informacijama i resursima
- (b) načine na koje su im društveni mediji pomogli u održavanju veza
- (c) izgradnja društvenog kapitala
- (d) normalnost
- (e) sredstvo za opuštanje ili rekreaciju
- (f) osnaženost i neovisnost
- (g) formiranje i opuštanje identiteta

U svojoj analizi literature (Lerner i sur., 2015, prema Sage i Jackson, 2022) iznijeli su model pet „C“, koji je opisan kao kapaciteti mladih u korištenju digitalnih tehnologija. U pet „C“ smatraju se kompetencija, brižnost, povezanost, karakter i samopouzdanje. Smatra se da prisutnost pet „C“ dovodi do šestog C, pozitivnog doprinosa zajednici i služi kao zaštitni faktor protiv problematičnog ponašanja.

Tablica 1.1. – *Model pet „C“*

<p>KOMPETENCIJE</p>	<ul style="list-style-type: none"> - u društvenim, strukovnim i akademskim područjima života podržavaju mlade dok stare iz alternativne skrbi i ulaze u radnu snagu i fakultet (Geiger i sur., 2017, prema Sage i Jackson, 2022.) - upotreba tehnologije podržava kompetencije povezane s normaliziranim iskustvima iz djetinjstva, razvoj digitalnih vještina i pronalaženje resursa koji se odnose na obrazovanje i strukovne vještine (Sage i Jackson, 2022.)
<p>BRIŽNOST</p>	<ul style="list-style-type: none"> - odnosi se na sposobnost suosjećanja - razvili relacijske vještine korištenjem tehnologija koje su im omogućile uvid u tuđa iskustva i da dublje promišljaju o vlastitim iskustvima (Sage i Jackson, 2022.)
	<ul style="list-style-type: none"> - odnosi se na pozitivno iskustvo mladih sa širom okolinom, uključujući programe i pojedince - istaknuto je da su primarna društvena iskustva udomljenih mladih često institucionalizirana, tj. mladi komuniciraju primarno s drugom udomljenom djecom ili formalnim pružateljima usluga koji su im poznati zbog statusa skrbi, međutim, veća je vjerojatnost da će se mladi obratiti neformalnoj podršci i vršnjacima kada im je

POVEZANOST	potrebna pomoć (Ruff i Harrison, 2019., prema Sage i Jackson, 2022.)
KARAKTER	<ul style="list-style-type: none"> - predstavlja moralnost, izražavanje vrijednosti i poštivanje propisa - neformalno su prakticirali razvoj karaktera u navigaciji međuljudskim odnosima, primjerice s kim žele održavati online odnose, te u radu na pozitivnom samopredstavljanju u online okruženju (Sage i Jackson, 2022.)
SAMOPOUZDANJE	<ul style="list-style-type: none"> - mladi koji su koristili tehnologiju navode da su izgradili samopouzdanje u pogledu svoje sposobnosti donošenja dobrih odluka u upravljanju time koga puštaju u svoje virtualne živote - ponekad su bili u situacijama u kojima su bili uvjereni da njihove tehnološke vještine nadmašuju one njihovih skrbnika, nudeći priliku da preokrenu scenarij tipičnih iskustava u kojima drugi imaju autoritet nad mladima u alternativnoj skrbi (Sage i Jackson, 2022)

Potencijalne prednosti digitalne tehnologije za mlade zahtijevaju priznavanje važnosti digitalne pismenosti. Znanje, vještine i sposobnost korištenja interneta postaju sve potrebni kako se poslodavci, zdravstvene i socijalne organizacije, obrazovne ustanove te društvene i rekreacijske mogućnosti sve više prebacuju online. Digitalna pismenost može poboljšati sposobnost mladih za navigaciju internetom i pronalaženje pouzdanih informacija, što povećava osjećaj kompetentnosti. S razvojem tih sposobnosti raste i njihovo samopouzdanje, potičući daljnje učenje i društvene interakcije. Također im omogućuje izražavanje podrške za ciljeve i prijatelje, čime se

poboljšava njihov karakter i šire njihova područja brige. Digitalna pismenost unapređuje kompetencije, karakter, veze, povjerenje i brižnost među mladima (Gustavsson i MacEachron, 2015.).

1.5. Rizici digitalnih tehnologija u alternativnoj skrbi

Iako se sve više povećava upotreba tehnologija kod mladih, bilo bi, međutim, pogrešno pretpostaviti da dostupnost digitalne tehnologije i drugih medija dovodi do širokog razumijevanja među mladima o tome kako ih stvoriti i koristiti ili kako to činiti sigurno. Smatra se da su adolescenti skloni prihvatiti više internetskih rizika od odraslih, ali nemaju toliko učinkovitih zaštitnih vještina kao odrasli (Moscardelli i Divine, 2007.). Sukladno tome, istraživanja sugeriraju da specifičan razvojni položaj adolescenata u dobi od 13 do 17 godina čini te adolescente podložnijima internetskom rizičnom ponašanju. Upravo je ta dobna skupina posebno sklona traženju novih iskustava koja većim ili manjim dijelom uključuje i određene rizike. Adolescenti koji su u udomiteljskoj skrbi, zbog ranijih traumatičnih iskustva, posebno su izloženi povećanim razinama internetskih rizika (Badillo-Urquiola i sur., 2017b.). Proučavanjem literature vidljivo je kako je istraživanja koja su usmjerena na dobrobit mladih u alternativnoj skrbi u kontekstu korištenja tehnologije i društvenih medija poprilično malo. Od onih koja su provedena važno je spomenuti ono od (Gustavsson i MacEachron, 2015.) koji su otkrili da ih tehnologija može izložiti štetnim informacijama, prijetnjama ili nesigurnim iskustvima na mreži, te (Kachingwe i sur., 2020.) koji su dodali da su mladi često osjetljivi na rizike kao što su seksualna grabežljivost, rizici povezani sa privatnosti i da se često bore s postavljanjem granica online. Ususret neželjenim i opasnim seksualnim ponašanjima dolaze i rezultati istraživanja kojeg su proveli (Badillo-Urquiola i sur., 2017a.) gdje su otkrivene situacije u kojima bi mladi u udomiteljskoj skrbi koristili tehnologiju za krajnje neprimjerena ponašanja, poput snimanja golih slika ili slanja seksualnih poruka. Također, imali su brojne razgovore s odraslim osobama koji su ih manipulirali da se iskradu iz svojih domova što je nekada rezultiralo silovanjem ili ulaskom u svijet seksualne trgovine.

U svom radu (Sage i Jackson, 2022.) navode percepcije rizika od strane mladih prilikom korištenja digitalnih tehnologija:

- (a) seksualno iskorištavanje posredovano internetom i nasilje
- (b) internetsko zlostavljanje i uznemiravanje
- (c) poteškoće u snalaženju u složenim odnosima na internetu
- (d) rizik od nadziranja

Mladi su također prijavili načine na koje su upravljali tim rizicima. Koristili su niz strategija, uključujući:

- (a) korištenje tehnoloških postavki za kontrolu privatnosti i tko ima pristup njihovim osobnim podacima, te ograničavanje prijateljstava na društvenim mrežama na ljude koje poznaju
- (b) traženje pomoći od odraslih

2. Cilj i istraživačka pitanja

Cilj ovog kvalitativnog istraživanja je istražiti percepciju stručnjaka o iskustvima digitalne dobrobiti mladih u alternativnoj skrbi.

ISTRAŽIVAČKA PITANJA:

- 1) Koje je mišljenje stručnjaka o koristima digitalne dobrobiti za mlade u alternativnoj skrbi?
- 2) Kako stručnjaci percipiraju potencijalne rizike digitalne dobrobiti za mlade u alternativnoj skrbi?
- 3) Koje prijedloge stručnjaci navode u smjeru unaprjeđenja digitalne dobrobiti kod mladih u alternativnoj skrbi?

3. Metoda

3.1. Uzorak

Istraživanje je obuhvatilo stručnjake koji rade s mladima iz alternativne skrbi na području Republike Hrvatske. Obzirom da su u uzorku obuhvaćeni oni koji imaju znanja i iskustva rada s mladima koji se nalaze u alternativnoj skrbi uzorak koji je korišten bio je namjerni. Milas (2005.) navodi kako je nekada od koristi izabrati uzorak prema nekim prethodnim spoznajama o populaciji, a slično potvrđuje i (Robinson, 2014.) navodeći kako je obrazloženje za korištenje namjernog uzorka to da istraživač pretpostavlja, na temelju svog prijašnjeg teorijskog razumijevanja teme koju proučava, da određene kategorije pojedinaca mogu imati jedinstvenu, drugačiju ili važnu perspektivu o dotičnom fenomenu i njihovu prisutnost u uzorku treba osigurati.

U uzorku je obuhvaćeno šest stručnjaka, te su sve sudionice bile žene. Profesije stručnjakinja su bile različite, pri čemu su četiri sudionice po struci magistre socijalnog rada, a dvije stručnjakinje su po struci psihologinje. Također, dolaze iz različitih organizacija i sektora kao što je Forum za kvalitetno udomiteljstvo, udruga FICE Hrvatska, Rehabilitacijski centar za stres i traumu, Centar za sigurniji internet, Centar Dugave te Područni ured za socijalni rad – Novi Zagreb. U svom radu dolaze u susret sa mladima od osnovne škole pa do srednje škole. Iskustvo rada sa mladima u alternativnoj skrbi kreće se od pet do sedamnaest godina, dok u prosjeku iskustvo rada iznosi sedam godina.

3.2. Postupak

Istraživanje se provodilo krajem lipnja i početkom srpnja 2024. godine te ga je provodila studentica diplomskog studija socijalnog rada u Zagrebu za potrebe izrade diplomskog rada.

Prije nego što se samo istraživanje provelo preko mentorice studentice stupilo se u kontakt s potencijalnim sudionicima, odnosno stručnjacima koji rade sa mladima u području alternativne skrbi. Na njihovu e-mail adresu poslano je pozivno pismo u kojem je navedena svrha i cilj istraživanja te postupak istraživanja. Također, poslane su informacije o informiranom pristanku gdje je ukazano na dobrovoljnost istraživanja i ostale bitne etičke aspekte. Na kraju samog pozivnog pisma ostavljen je kontakt studentice koja provodi istraživanje za sva dodatna pitanja i potrebne informacije.

Također, u pozivnom pismu poslani su predloženi termini održavanja istraživanja te su nakon odgovora stručnjaka, te dobivanja potvrde od onih koji su zainteresirani za sudjelovanje, dogovoreni točni termini za održavanje online fokusne grupe.

Kao metoda prikupljanja podataka odabrana je online fokusna grupa. Obzirom da su u istraživanju sudjelovali stručnjaci iz različitih gradova diljem Hrvatske, online fokusna grupa smatrala se kao najekonomična metoda prikupljanja podataka. Isto potvrđuju (Schneider i sur., 2002.) koji kao najočitiju prednost fokusne grupe online navode mogućnost uključivanja sudionika koji se nalaze bilo gdje u zemlji ili svijetu. Online fokusne grupe stoga se mogu koristiti za proučavanje mišljenja ljudi na široko raspršenim mjestima, a ne samo na jednom području. Također, online fokusne grupe ulaze u prilog prilikom usklađivanja termina održavanja, s obzirom da su ankete sudionika u internetskim fokus grupama otkrile da sudionici preferiraju pogodnost online fokus grupa, uključujući fleksibilnost u rasporedu i mogućnost sudjelovanja od kuće ili ureda (Stewart i Shamdasani, 2016.) .

Prije nego što je istraživanje provedeno sudionici su putem e- maila dobili informaciju o dobrovoljnosti sudjelovanja u istraživanju te mogućnosti odustajanja u bilo kojem trenutku. Informirani su o tome da će se online fokusna grupa snimati te da mogu u bilo kojem trenutku tražiti prestanak snimanja, da se njihovi osobni podaci koji mogu otkriti njihov identitet neće objavljivati te da će se neki njihovi odgovori koristiti u svrhu izrade diplomskog rada, ali pod pseudonimom. Također, informirani su o mogućnosti kontaktiranja studentice prije ili nakon održavanja online fokusne grupe ukoliko postoje kakva pitanja. Sudionici su prema mogućnosti sudjelovanja i vremenskom održavanju podijeljeni u dvije grupe te je u svakoj grupi sudjelovalo tri stručnjakinje. Prva online fokusna grupa održana je 20.06.2024. godine u 10 sati , a druga je provedena 04.07.2024. godine u 10 sati. Obje fokusne grupe provedene su na platformi google meet. Preko platforme google kalendar kreiran je link za pristupanje platformi google meet te je zakazano vrijeme susreta i svim sudionicima je poslan link za pristupanje. Sudionici su odgovarali na pitanja usmenim putem te je cijeli razgovor snimljen diktafonom. Razgovor je zatim ponovno poslušan te je izrađen transkript u čiji je uvid imala samo studentica koja izrađuje diplomski rad. Obje online fokusne grupe trajale su 50 minuta.

3.3. Mjerni instrumenti

Za potrebe istraživanja kreiran je predložak a vođenje online fokusne grupe (Prilog 1). Predložak se sastojao od sedam tema te je svaka tema imala svoja pitanja i podpitanja. Prva tema odnosila se na osobno iskustvo i rad sa mladima u alternativnoj skrbi te je postavljeno jedno pitanje: „Za početak, molim Vas da se ukratko predstavite kroz Vaše obrazovanje, mjesto rada, godine rada te dobnu skupinu mladih s kojima radite“. Druga tema odnosila se na iskustvo s korištenjem tehnologija i digitalnih alata u skrbi za djecu i mlade te je postavljeno jedno pitanje: „Koja su vaša iskustva s korištenjem tehnologija i digitalnih alata u području skrbi za djecu i mlade?“. Treća i četvrta tema odnosila se na potencijalne rizike i koristi digitalne dobrobiti za mlade u alternativnoj skrbi te je svaka tema ispitana kroz jedno pitanje. Pitanja su bila: „Koje se koriste tehnologije i digitalnih alata u području alternativne skrbi?“ i „Koji su potencijalni rizici povezani s uporabom digitalnih tehnologija u okruženju alternativne skrbi?“. Sljedeća tema odnosila se na kompetencije u području alternativne skrbi za djecu i u sklopu nje postavljeno je jedno pitanje. Primjer pitanja je: „Što mislite o razini digitalnih kompetencija djece, udomitelja, odraslih, stručnjaka u području skrbi za djecu?“. Šesta tema odnosila se na prijedloge stručnjaka o unaprjeđenju digitalne dobrobiti te je postavljeno tri pitanja koja su se odnosila na prevenciju, edukaciju i općenite preporuke. Pitanja koja su postavljena u sklopu te teme su glasila: „Na koji način bi trebali izgledati programi prevencije u ovom području?“, „Kakva su vaša iskustva s edukacijama u ovom području?“ te „Koje su vaše preporuke za unaprjeđenje ovog područja?“. Zadnja tema ispitana je jednim pitanjem: „Postoji li nešto o čemu nismo, a smatrate da je važno za temu digitalne dobrobiti mladih u alternativnoj skrbi?“, kojim se želi potkanuti razmišljanje o nečemu što kroz pitanja nije pokriveno.

3.4. Obrada podataka

Nakon što su provedene obje fokusne grupe napisani su transkripti za svaki od njih. Nakon što su transkripti napisani krenula je detaljna analiza oba transkripta. Takva analiza se u kvalitativnom istraživanju naziva tematska analiza koja se opisuje kao neovisni kvalitativni deskriptivni pristup odnosno naziva se metodom za prepoznavanje, analiziranje i izvješćivanje o temama unutar podataka (Braun i Clarke, 2006, prema Vaismoradi i sur., 2013.).

Tematska analiza ima nekoliko koraka. Prvi korak je upoznavanje s podacima u kojima se podaci prepisuju, ponovno čitaju i bilježe početne ideje. Zatim se generiraju početni kodovi, odnosno kodiraju se zanimljive značajke podataka sustavno kroz cijeli transkript, uspoređujući podatke relevantne za svaki kod. Treći korak je traženje teme što zapravo znači spajanje kodova u potencijalne teme i prikupljanje svih podataka relevantnih za svaku potencijalnu temu. Kao četvrti korak se pregledavaju teme, što znači da se provjerava slažu li se teme u odnosu na kod. Zatim se definiraju i imenuju teme gdje je važnost u tome da su precizno i jasno definirane i imenovane sve teme. Zadnji korak je izrada izvješća koja je konačna prilika za analizu (Braun i Clarke, 2006.).

3.5. Etički aspekti istraživanja

Proces pristanka smatra se početnim i jako bitnim dijelom etike istraživanja. Ako istraživač pruži informacije s odgovarajućom razinom detalja i potrebnom jasnoćom, to će u načelu pomoći sudionicima fokusne skupine da oblikuju odgovarajuća očekivanja o tome što će se dogoditi tijekom rasprave. Može se objasniti svrha fokus grupe i dati primjeri vrsta pitanja koja će se postavljati. Također se može pružiti obavještenje o tome što će se učiniti s podacima koji se prikupljaju i koracima koje treba poduzeti za očuvanje povjerljivosti i/ili anonimnosti (Carey i Asbury, 2016.).

Kao što je prethodno već navedeno prilikom slanja pozivnog pisma poslana je i uputa vezana uz sami informirani pristanak. Uputa je sadržavala informacije o dobrovoljnosti, privatnosti, mogućnosti odustajanja kao i o načinu interpretacije rezultata i kontaktiranju sa studenticom koja je provodila istraživanje. Povjerljivost i anonimnost često se tretiraju više ili manje istoznačno. Postoje, međutim, važne razlike koje se mogu povući između ova dva koncepta. Povjerljivost se odnosi na ono što se radi s informacijama nakon što su u posjedu istraživača, a posebno na opseg u kojem se otkrivaju drugima. Anonimnost se, nasuprot tome, bavi pripisivanjem informacija, odnosno, mogu li se pojedinci identificirati iz podataka koje daju ili iz drugih informacija koje se na njih odnose? Stoga je važan odnos između povjerljivosti i anonimnosti, jer je povjerljivost od najveće važnosti ako se anonimnost ne može osigurati (Sim i Waterfield, 2019.). Obzirom da je u ovom istraživanju studentica bila upoznata s imenima i prezimenima sudionika, sudionicima je zajamčena anonimizacija. Anonimizacija se postiže na način da su se imena i prezimena te drugi

osobni podaci poput mjesta na kojima rade, u kojima projektima sudjeluju zaštićeni kodnim oznakama i u transkriptu i u diplomskom radu. Upoznati su da će se njihovi odgovori koristiti isključivo pod pseudonimom prilikom izade diplomskog rada te da samo studentica i mentorica imaju pristup rezultatima. Šifre koje su se pridružile sudionicima su S1, S2, S3, S4, S5 i S6. Sudionici istraživanja informirani su i o mogućnosti odustajanja, s obzirom da se pristanak obično smatra opozivnim, tako da se pojedinac može povući iz istraživanja u bilo kojem trenutku nakon što je prvobitno pristao na sudjelovanje (Faden i Beauchamp, 1986., prema Sim i Waterfield, 2019.).

4. Rezultati i rasprava

4.1. Koristi digitalne dobrobiti za mlade u alternativnoj skrbi

Prvo istraživačko pitanje odnosilo se na to koje su koristi digitalne dobrobiti za mlade u alternativnoj skrbi iz perspektive stručnjaka koji rade s mladima u tom području. Kroz fokusnu grupu navedene su brojne koristi digitalne dobrobiti, a analizom podataka svrstane se u sljedeće kategorije: društvene mreže omogućuju olakšan pristup specifičnim informacijama i resursima za djecu iz skrbi i olakšano stupanje u međuljudske interakcije.

Cjelovita obrada podataka za prvo istraživačko pitanje vidljiva je u prilogu 2.

Tablica 4.1. *Kodovi i kategorije za istraživačko pitanje o koristima digitalne dobrobiti u alternativnoj skrbi*

KODOVI	KATEGORIJE
povećana dostupnost informacija i sadržaja na društvenim mrežama za djecu u skrbi	DRUŠTVENE MREŽE OMOGUĆUJU OLAKŠAN PRISTUP SPECIFIČNIM INFORMACIJAMA I RESURSIMA ZA DJECU IZ SKRBI
zagovaračke aktivnosti na društvenim mrežama za djecu u skrbi	
dostupnost pozitivnih primjera djece koja su otišla iz skrbi	
dostupnost informacija o edukativnim sadržajima i pomoć kod obrazovanja	

umrežavanje sa nepoznatima sa sličnim interesima putem društvenih mreža	OLAKŠANO STUPANJE U MEĐULJUDSKE INTERAKCIJE
olakšano održavanje kontakata sa bliskim osobama putem modernih tehnologija	
društvene mreže kao izvor zabave i opuštanja	

Stručnjaci navode kako je jedan od koristi to da društvene mreže omogućuju olakšan pristup specifičnim informacijama i resursima za djecu iz skrbi što se vidi u tome da je **povećana dostupnost informacija i sadržaja na društvenim mrežama za djecu u skrbi** (S2: „Možda u ovom dijelu tipa izlaska iz skrbi pa onda informiranje o svemu što jel mogu ostvariti...“, S1: „pristupa različitim informacijama...“, S6: „Pozitivno je definitivno što im je sve dostupnije i može se puno toga na lakši i brži način odviti.“) te kroz **zagovaračke aktivnosti na društvenim mrežama za djecu u skrbi** (S3: „ali mislim da možda taj moment, ali i ovo da se koriste stvarno, kao i za druge možda djecu i mlade da koriste društvene mreže kako bi možda proširili glas o tom što njima treba, bilo da su još u Skrbi ili to pri izlasku.“) Nadalje, vidljivo je kroz **dostupnost pozitivnih primjera djece koja su otišla iz skrbi** (S2: „... ili nekakve primjere drugih koje su već izašli pa kako su se snašli i tako dalje, možda i taj dio je koristan...“). Također, navode **dostupnost informacija o edukativnim sadržajima i pomoć kod obrazovanja** (S1: „Da, možda i pronalaženje škola, fakulteta, ako idu dalje, ne ide ih puno dalje, ali u školovanju i traženje posla možda i u tom dijelu da im olakšava predstavljanje nekim poslodavcima, pronalaženju poslodavaca...“, S4: „...osim nekog olakšavanja edukativnog cijelog procesa, pristup različitim informacijama..“, „za neko učenje za primjerne sadržaje, nešto za edukaciju može im potencijalno puno pomoći i olakšati.“).

Gustavsson i MacEachron (2015.) prvi su zauzeli digitalnu perspektivu razvoja djece u alternativnoj skrbi istražujući dobrobiti i potencijalne rizike povezane s korištenjem interneta primjenom teorije o pozitivnom razvoju mladih. Na primjer, otkrili su da internet može poslužiti kao sredstvo za pronalaženje informacija o temama od osobne važnosti (npr. zdravstveno zdravlje, zaposlenje, rad u školi), dok (Sage i Jackson,

2022.) smatraju kako uporaba tehnologije podržava razvoj digitalnih vještina i pronalaženje resursa koji se odnose na obrazovanje i strukovne vještine.

Nadalje, kao koristi stručnjaci navode olakšano stupanje u međuljudske interakcije koja se primjećuje kroz **umrežavanje sa nepoznatima sa sličnim interesima putem društvenih mreža** (S1: *"...mogu razvijati neku mrežu svoju, socijalnu, povezivati se sa drugim ljudima, mladim i odraslim.."*, S4: *"...ali znali su često govorit da imaju različite profile na istoj društvenoj mreži kako bi komunicirali s nepoznatima. I onda to rade na tom profilu jako zrelo, savjesno bi ja rekla, tipa srednjoškolka koja ide umjetničku školu i tipka se s nekom curom iz Indije koja isto ide u umjetničku školu tamo, one se tipkaju o tehnikama kako su neko likovno djelo izradile, ona sam kaže tipkaju se na engleskom, ona zna da je ona iz hrvatske ali to je to, ne zna iz kojeg mjesta, ne zna kojeg je spola, i drže se te teme ne otkriva osobne podatke tako da, ono i kod te komunikacije sa nepoznatima ako su svjesni nekih potencijalnih rizika ne mora bit nešto rekla bih nešto pre štetno za njih."*). Također, **olakšano je održavanje kontakata sa bliskim osobama putem modernih tehnologija** (S5: *".. djevojka jedna, baka živi u Bosni i ona se tako čuje s njom zapravo ostvaruje neke kontakte s obzirom da ju dugo nije vidjela im nemaju neki bliski ono način kako da se više vide i susretnu."*, S6: *".. ti videopozivi znaju biti česti kako neki vid održavanja tog odnosa kad to nije moguće fizički i tijekom godišnjih i nekih presuda pa nisu tako učestali susreti."*, S1: *".. sa obitelji su povezani isto na taj način, i to im je važno.."*, S3: *"ali možda i ovaj vid stvarno olakšane komunikacije mislim da taj moment je ipak da je to njima jako važno da mogu na taj način komunicirati možda sa ne znam, biološkim roditeljima, možda sa prijateljima s kojima su bili prije u domu."*).

Sen (2016.) smatra da internetska interakcija nije zamjena za dugotrajne brižne odnose, ali može pomoći u održavanju društvenog kontakta i može potaknuti i produbiti društvenu podršku. Za mnoge ljude korištenje pametnog telefona donekle je svakodnevno, međutim, slanje poruka, pozivanje prijatelja ili obitelji i društveno umrežavanje važan su dio života mladih. Mladi u alternativnoj skrbi obično su uskraćeni za te aktivnosti i kao takvi se ne osjećaju isto kao svi ostali mladi (Denby i sur., 2016.). Stoga se za mlade u alternativnoj skrbi prepoznaje važnost pristupa tehnologiji jer im on pruža sposobnost izgradnje društvenih veza i dobivanje društvene podrške (Gustavsson i MacEachron, 2015.), ali i omogućuje mladima da komuniciraju

s drugima koji nisu dio sustava skrbi, što je bitno jer relacijske veze smanjuju mnoge rizike za mlade kako ostare izvan skrbi (Blakeslee i Best, 2019.).

McWey i Mullis (2004.) prema Delgado i sur., (2017.) navode kako je kontakt s roditeljima i obitelji, unatoč povezanim poteškoćama i izazovima, bitno pravo s više strana gledišta. Ovaj kontakt smatra se središnjim za individualni plan skrbi djeteta ili mlade osobe. Također, može biti ključan za ponovno spajanje s njihovom obitelji, s naknadnim utjecajem na njihovu dobrobit i njihove buduće odnose. Kontakt sa obitelji smatra se važnim za djecu i mlade jer se vjeruje da doprinosi njihovoj prilagodbi na smještaj. Stoga, prepoznajući važnost potrebno ga je pomno pratiti i podržavati od strane socijalnih službi na obrazovnoj i emocionalnoj razini. Što se tiče učestalosti kontakta između djeteta i roditelja, (McWey i sur., prema Vanschoonlandt i sur., 2012.) otkrili su da česti kontakti imaju pozitivan učinak na dobrobit djeteta i na stope ponovnog spajanja.

Nadalje, stručnjaci navode kako digitalne tehnologije mladima u alternativnoj skrbi mogu biti **društvene mreže kao izvor zabave i opuštanja** (S4: „*Nama često navode zabavu koje im je neko ono ugodno vrijeme, stvarno mislim da ima i na društvenim mrežama ima potencijala da iskoriste te sadržaje i zabave se..*“).

Williams-Peters (2014.) prema Sage i Jackson (2022.) u istraživanju su primijetili da su mladi objavljivali glazbu na YouTubeu, snimali digitalne fotografije i koristili internetske igre kao oblik zabave i pripadnosti. Nadalje, u istraživanju koje su proveli Denby i sur., (2017.) ispitanicima je postavljen niz pitanja o užitku koji su doživjeli korištenjem telefona. Otkriveno je da se više od polovice mladih slaže ili se u potpunosti slaže da je korištenje mobilnih uređaja dobar osjećaj i da im korištenje uređaja stvara puno užitka.

4.2. Potencijalni rizici digitalne dobrobiti za mlade u alternativnoj skrbi

Drugo istraživačko pitanje odnosilo se na to koji su potencijalni rizici digitalne dobrobiti za mlade u alternativnoj skrbi iz perspektive stručnjaka koji rade s mladima u tom području. Kroz fokusnu skupinu navedeni su brojni rizici za digitalnu dobrobit, a analizom podataka svrstani su u sljedeće kategorije: digitalne platforme omogućuju povećane rizične kontakte, svijest o prisutnosti rizičnih i štetnih aktivnosti na internetu

kod djece u skrbi , djeca kao počinitelji štetnih aktivnosti na internetu , nesvjesnost djece i mladih o opasnostima problematične upotrebe interneta, dodatni specifični rizici problematične upotrebe interneta kod djece u skrbi i svijest o višoj razini rizika od problematične upotrebe interneta kod djece u skrbi. Cjelovita obrada podataka za drugo istraživačko pitanje vidljiva je u prilogu 3.

Tablica 4.2. *Kodovi i kategorije za istraživačko pitanje o rizicima digitalne dobrobiti u alternativnoj skrbi*

KODOVI	KATEGORIJE
više rizičnih komunikacija sa nepoznatim osobama	DIGITALNE PLATFORME OMOGUĆUJU POVEĆANE RIZIČNE KONTAKTE
olakšano upoznavanje nepoznatih osoba uživo koje su upoznali na internetu	
svijest o tome da su neka djeca žrtve štetnog ponašanja na internetu	SVIJEST O PRISUTNOSTI RIZIČNIH I ŠTETNIH AKTIVNOSTI NA INTERNETU KOD DJECE U SKRBI
aktivno sudjelovanje u dijeljenju i objavljivanju neprimjerenog sadržaja	DJECA KAO POČINITELJI ŠTETNIH AKTIVNOSTI NA INTERNETU
djeca kao prijenosnici štetnog sadržaja	
izloženost neprimjerenom sadržaju	
prekomjerna količina vremena pred ekranom	NESVJESNOST DJECE I MLADIH O OPASNOSTIMA PROBLEMATIČNE UPOTREBE INTERNETA
rizik od otkrivanja privatnih podataka djece u skrbi	
nedovoljna kontrola roditelja/udomitelja/skrbnika	DODATNI SPECIFIČNI RIZICI PROBLEMATIČNE UPOTREBE INTERNETA KOD DJECE U SKRBI
povećani rizik razvoja "ovisnosti o sadržajima na internetu" za djecu u skrbi	
veći rizik da su djeca u skrbi žrtve nasilja na internetu	

povećan rizik od štetnih aktivnosti na internetu	SVIJEŠT O VIŠOJ RAZINI RIZIKA OD PROBLEMATIČNE UPOTREBE INTERNETA KOD DJECE U SKRBI
--	---

Stručnjaci kao rizik navode kako digitalne platforme omogućuju povećane rizične kontakte koji se prepoznaju u **više rizičnih komunikacija sa nepoznatim osobama** (S3: „Znači od negativnih stvari ta komunikacija sa nepoznatima koja ponekad stvarno loše ispadne..”, „ pokazalo se da ne znam 42% mladih ima više od dva računa na jednoj društvenoj mreži i onda kad sam pričala s mladima da mi pojasne ono koji su razlozi za to često mi oni kažu, izgubili su lozinku, pa su napravili novi account, ali znali su često govorit da imaju različite profile na istoj društvenoj mreži kako bi komunicirali s nepoznatima...“). Također, navode kako je rizik za mlade **olakšano upoznavanje nepoznatih osoba uživo koje su upoznali na internetu** (S5: „Evo ja bi rekla sklapanje poznanstva s nepoznatim osobama, oni čak znaju ovoga kažu da imaju dečka ili curu koje si nađu tako preko interneta, uopće ne znaju zapravo tko je s druge strane..“, S6: „..pa možda to isto sklapanje tih maloljetničkih, a ima i odraslih osoba znači te nekakve površne veze i eto. I svakakva poznanstva, mislim Internet je krcat tim nekim kriminalom i prevarama i slično, pa evo nekako djeca kad su neiskusna često se nađu u toj nekoj mreži.“).

Istraživanje koje su proveli Badillo-Urquiola i sur., (2019.) govori upravo o tome da bi se 91% rizika koji su mlade u udomiteljskim obiteljima doveli u neposrednu opasnost moglo klasificirati kao rizike povezane s ponašanjem i kontaktom jer su mladi započeli interakciju i /ili ponašanje na internetu s nesigurnom osobom (npr. roditelj zlostavljač, odrasli stranac, itd.). Najčešći prijavljeni rizici bili su seksualne prirode, kao što je slanje golih slika mladih drugih. U najčešćim slučajevima te interakcije su se dogodale preko mobilnih uređaja. Nekoliko ovih interakcija dogodilo se s njihovim dečkima ili djevojkama, ali veći dio mladih sudjelovalo je u seksualnim odnosima sa strancima, posebno djevojke koje su se upuštale u eksplicitne razgovore sa starijim muškarcima.

Jedna stručnjakinja navodi svijest o prisutnosti rizičnih i štetnih aktivnosti na internetu kod djece u skrbi. Navodi se kako je važna **svijest o tome da su neka djeca žrtve štetnog ponašanja na internetu** („S4: seksualne ucjene, zapravo kršenje i činjenje nekih kaznenih djela, kad se klince ucjenjuje jer su podijelile neke svoje intimne fotografije, u povjerenju i sad budu žrtve ucjena..“, S2: „zbog toga su možda skloni da ih netko iskoristi na neki način i da budu uložiti žrtve možda, iako možda toga nisu svjesni na prvu..“).

Autor McKibbin (2017.) navodi kako je štetno seksualno ponašanje i seksualno iskorištavanje djece problem značajnih razmjera za djecu i mlade koji žive u skrbi izvan obitelji. Naglašava kako je bitno je da se poduzmu mjere kako bi se spriječilo seksualno zlostavljanje djece i mladih ljudi koji se nalaze u alternativnoj skrbi. Prevalencija štetnog seksualnog ponašanja i seksualnog iskorištavanja djece za ovu skupinu mladih ljudi odražava njihovu intenzivnu ranjivost i potrebu za zaštitom. Važnim ističe djelovanje prevencije koja zahtijeva snažnu suradnju između stručnjaka, mladih ljudi i osoblja u organizacijama koje pružaju usluge alternativne skrbi, kao i vodstvo organizacija usmjereno na djecu.

Nadalje, rizik koji stručnjaci navode su djeca kao počinitelji štetnih aktivnosti na internetu. Mladi nekada korištenjem tehnologije **aktivno sudjeluju u dijeljenju i objavljivanju neprimjerenog sadržaja** (S6: „I dijeljenje sadržaja neprimjerenog, slika, među djecom u školi, pa ne znam netko taj dijeli slike pa nekakve montaže su jako čest slučaj isto.“; S4: objavljivanje takvih sadržaja to što često i ta djeca sama čine djela poput toga da kreiraju neke lažne račune ili postanu predmet nekih objava na web stranicama“). Također, kao rizik navode **djecu kao prijenosnike štetnog sadržaja** (S5: „Ja bih još rekla oni mogu biti prijenosnici sadržaja takvoga, jel nije nužno da su žrtve ili počinitelji, dovoljno je samo da su prijenosnici..“) te da su **izloženi neprimjerenom sadržaju** (S4: „...generalno ono mogu biti izloženi sadržajima koji nisu primjereni njihovom uzrastu, koji mogu u najmanju ruku kod njih izazvat uznemirenost..“, S5: „Sadržaj koji zna uznemiriti ako netko ima osobne probleme tipa pustit će si sadržaj misleći da će mu to pomoći zapravo nakon nekog vremena onda prijavi joj pa zapravo taj me sadržaj strašno uznemiruje, ne znam kako se maknuti od toga.“).

Autori Badillo-Urquiola i sur., (2019.) navode kako su neki od prijavljenih rizika uključivali rizike sadržaja , što je značilo da su se informacije ili materijali s kojima su mladi radili smatrali neprikladnima za adolescente. Neki od tipičnih rizika s kojima su se susreli bili su konzumiranje neprikladnog ili eksplicitnog sadržaja na mreži, poput pornografije ili nasilnog materijala.

Potencijalnim rizikom stručnjaci smatraju i nesvjesnost djece i mladih o opasnostima problematične upotrebe internet . Navode kako mladi provode **prekomjernu količinu vremena pred ekranom** (S2:“ ..i to prvenstveno količina vremena provedenog ispred ekrana, sadržaj koji biraju gledat kakav je to. Znači vrlo često s ovom populacijom pričam u prekomjernom konzumerizmu ovog short form formata preko tiktoka ili sličnog što je opet znanstveno dokazano da negativno utječe na cijeli kognitivni dio mlade osobe i tako dalje.. “). Uz to navode i **rizik od otkrivanja privatnih podataka djece u skrbi** (“ S2: “vrlo često dijeljenje jako puno svojih informacija koje su vrlo privatne i koje ne bi trebali biti što poznatima što ne poznatima..”, S1: “Dijeljenje svojih podataka sa nepoznatim ljudima. To mi se čini kao veliki rizik za sve njih.”; “.. ali mi se čini ovo nepoznavanje tog nekog dijela koje stvari smiju dijeliti, s kim smiju dijeliti...”). Kao rizik prepoznaju se i dodatni specifični rizici problematične upotrebe interneta kod djece u skrbi. Stručnjaci smatraju da je prisutna **nedovoljna kontrola roditelja/skrbnika/udomitelja** (S6: „... stvaranje nekakve ovisnosti je jako često koje dovodi do toga da roditelji više nisu u stanju niti oduzeti te mobilne uređaje.“, „...da uglavnom to i dođe od toga da se pretjerano konzumira od malena i da je to lakše roditeljima dat mobitel nego se konkretno baviti , ali baš kod te djece koja kasnije stvaraju i otpor da se uopće mobitel oduzme i gdje se baš vide neka ovisnička ponašanja i ta nemogućnost funkcioniranja bez tog mobitela i ne znam što sve ne i to je baš jako problem i mislim da bi se trebalo više s tim baviti s obzirom da svi se uvijek prije hvataju mobitela nego nekih drugih aktivnosti i mislim da je općenito to da su previše izložena svemu bez nekakvih kontrola i granica. Evo rijetko kad od roditelja čujemo, barem u našem sustavu da ograničavaju to mislim i kad kažu ograničavaju nije realno.“, S4: “.. što se tiče ove ovisnosti kod djece u alt skrbi, nama se susret s tim, čini mi se nekako da puno nekad i pričamo o tome i etiketiramo djecu koja realno ni nemaju takve probleme ali relano žive u okolini gdje i gledaju svoje roditelje koji su jako puno na ekranima“) i da postoji **povećani rizik razvoja "ovisnosti o sadržajima**

na internetu” za djecu u skrbi (S4: „*Može ih odvest u ovisnost isto jer ono često biraju to kao, ako nemaju nekih zaštitnih faktora ovako u životu i da samo nalaze zadovoljavanje svojih potreba u tom online svijetu mislim da to bude jako potencijalno štetno.*“, S5: „*Ovisnost koja može isto tako nastati iz cijele upotrebe takvoga sadržaja.*“, S1: „*Pored ovisnosti neke o nekim društvenim mrežama i nekim digitalnim sadržajima. TikTok posebno, takve neke stvari.*“).

Autori Badillo- i sur., (2017a.) navode rezultate provedenog istraživanja u kojemu su sudjelovali udomitelji. Svi udomitelji izrazili su zabrinutost zbog pokušaja upravljanja korištenjem tehnologije mladima. Neki su naveli da su često dopuštali neposrednu upotrebu jer je dijete posjedovalo određeni uređaj, stoga objašnjavaju da nisu imali kontrolu nad ponašanjem na internetu, osobito putem njihovih mobitela. Neki udomitelji pokušali su postaviti granice, ali su bili frustrirani jer su mladi potkopavali njihov autoritet bez obzira na pravila. Svi sudionici su bili svjesni brojnih izazova s kojima su se ti mladi suočavali tijekom života, što ih je navelo da osjećaju potrebu za pretjeranom kompenzacijom tih nedostataka, te na taj način smanje kontrolu. Ključni problem koji su naveli udomitelji je taj da nisu "pravi" roditelji, nemaju istu razinu autoriteta kao biološki ili posvojiteljski roditelji. Ukratko, roditelji mladih koji su bili u udomiteljskoj obitelji nisu znali kako upravljati negativnim ponašanjem njih na internetu. Također, Blackwell i sur., (2016.) otkrili su da su se roditelji osjećali frustrirano i tjeskobno kada nisu bili svjesni aktivnosti u koje su njihova djeca uključena sa svojih mobilnih uređaja. Preporučili su roditeljima da vode otvorene razgovore sa njima kako bi pružili kanal za razumijevanje i uspostavljanje međusobnih očekivanja. Iako se osnivanje odnosa povjerenja i razumijevanja smatra boljom praksom od kontrole, neka novija istraživanja su otkrila da se mnoga trenutna rješenja za online sigurnost, osobito u mobilnom kontekstu, umjesto toga usredotočuju na autoritarnije roditeljske pristupe ograničavanja i nadzora. To može biti problematično jer pretjerano restriktivne roditeljske prakse mogu potisnuti pozitivna online iskustva koja mladi imaju na internetu, kao i ona negativna. Angažiranije roditeljstvo, s druge strane, može osnažiti mlade da se nose s rizicima kako bi mogli imati koristi od provođenja vremena na internetu (Wisniewski i sur., 2017.).

Kao jedan od rizika za mlade u alternativnoj skrbi smatra se upravo to postoji svijest o višoj razini rizika od problematične upotrebe interneta kod djece u skrbi. Smatra se

postoji **veći rizik da su djeca u skrbi žrtve nasilja na internetu** (S1: „... ali oni su obično mislim događa se često da su u razvoju stigmatizirani da su možda češće žrtve, ja ne znam stvarno da li ima takvih istraživanja, ali mi se čini da je to potencijalno za njih rizičnije da budu žrtve nego ostali.“, S4: „...ako koristimo na neki način gdje ne pazimo na svoju zaštitu definitivno mogu pogoršati i ostaviti trajne posljedice po djecu, ne znam, i da postanu žrtve materijala za seksualno iskorištavanje djece što se nažalost često događa i baš su ranjiva skupina tu.“) i da je za njih **povećan rizik od štetnih aktivnosti na internetu** (S3: „... skupinu samo da su oni u još većem riziku jer su izloženi puno drugim rizicima u isto vrijeme tako da su podložniji tome da se suoče s tim nekim stvarima, opasnostima na internetu.“, S1: „Mislim da su oni čak i više u opasnosti zbog tih nekih emocionalnih problema koje nose zbog svog iskustva, a onda su više neka rizična skupina i mislim da treba još i više raditi s njima...“).

Badillo-Urquiola i sur., (2017a.) su u istraživanju došli do saznanja kako postoje izazovi koji su jedinstveni za mlade u alternativnoj skrbi. Mnogi od tih izazova proizlaze iz "traume" s kojima su se ti mladi suočavali tijekom svojih života. Mladi su predstavili probleme s privrženošću i nesposobnošću da učinkovito reguliraju svoje emocije. U provedenom istraživanju otprilike polovica odraslih koji se bave udomiteljstvom opisala je ovaj izazov na način da mladi traže "odobrenje", "pažnju" ili "naklonost". Stoga su obično to tražili na drugim mjestima, što je dovelo do visokorizičnih interakcija na internetu. Mnogi od njih također su se suočili s odbijanjem i razočaranjem od strane svojih bioloških obitelji. Ususret tome (Badillo-Urquiola i sur., 2017b.) napuštene ranjive mlade definiraju kao one koji su se ranije susreli s povredama i stoga su osjetljiviji na buduću štetu, a istraživanjem se potvrdilo da mladi u sustavu alternativne skrbi prijavljuju više razine rizika i štete u usporedbi s drugim mladima.

4.3. Preporuke stručnjaka za unaprjeđenje digitalne dobrobiti mladih u alternativnoj skrbi

Treće istraživačko pitanje odnosilo se na to koji su prijedlozi za unaprjeđenje digitalne dobrobiti za mlade u alternativnoj skrbi iz perspektive stručnjaka koji rade s mladima u tom području. Kroz fokusnu grupu navedene su određene preporuke, a analizom podataka svrstane su u sljedeće kategorije: specifični pristupi prevenciji djece u skrbi, važnost specifičnih edukativnih aktivnosti za skrbnike i stručnjake koji rade sa djecom

u skrbi i dostupnost kompetentnih stručnjaka za rad na području digitalne dobrobiti s djecom, roditeljima i skrbnicima. Cjelovita obrada podataka za treće istraživačko pitanje vidljiva je u prilogu 4.

Tablica 4.3. Kodovi i kategorije za istraživačko pitanje o prijedlozima za unaprjeđenje digitalne dobrobiti u alternativnoj skrbi

KODOVI	KATEGORIJE
aktualni programi prevencije	SPECIFIČNI PRISTUPI PREVENCIJI DJECE U SKRBI
usmjerenost na specifične razvojne potrebe djece u skrbi	
važnost implementacije evaluiranih i učinkovitih programa	
uloga roditelja i skrbnika u prevenciji i ostvarivanju digitalne dobrobiti	VAŽNOST SPECIFIČNIH EDUKATIVNIH AKTIVNOSTI ZA SKRBNIKE I STRUČNJAKE KOJI RADE SA DJECOM U SKRBI
kontinuirana edukacija odraslih, skrbnika i stručnjaka koji rade sa djecom u skrbi	
povećana edukacija udomitelja o ovim temama	
edukacija stručnjaka	
kontinuirano unaprjeđenje kompetencija stručnjaka na području digitalne dobrobiti	DOSTUPNOST KOMPETENTNIH STRUČNJAKA ZA RAD NA PODRUČJU DIGITALNE DOBROBITI S DJECOM, RODITELJIMA I SKRBNICIMA

Preporuke stručnjaka su se za početak odnosile na specifične pristupe prevenciji djece u skrbi. Stručnjaci navode kako je bitna usmjerenost na **aktualne programe prevencije** (S5: *“da definitivno smatram da programi trebaju ići na konkretno, a ne nešto općenito jer to općenito da je Internet nesiguran je nešto što svi znaju, ali konkretno se fokusirati na to kako se razvijaju neki novi sadržaji, znači ciljani ići pratiti ono što se novo dešava i ciljano ići na to i na taj način raditi prevenciju i što i*

kako..“) i sa tim povezana **usmjerenost na specifične razvojne potrebe djece u skrbi** (S1: „...webinari su dobar način, neki sadržaj se mogu na taj način prenositi, međutim trebaju biti vrlo specifične teme za specifične razvojne potrebe djece i onda ako budu pogodne teme i ako bude nešto što je zbilja korisno za probleme sa kojima se suočavaju sa djecom, to bi moglo biti isto dobar način da se edukacijom unaprijede. Ali mora biti ono baš zašto, ne znam, dijete na koji način sa vladama govorili, ne znam, koje emocionalne probleme ima, ali vrlo specifične onda, ne one općenite teme, neke koje oni samo odslušaju pa im ne znači ništa, nego baš onako opet specifično za razvojne potrebe.“, S4: ““mislím da nedostaje tako te neke uže, specifičnije što onda opet zahtijeva da su ljudi koji to predaju dublje u tim temama.“, S6:“pa evo da edukacije za djecu postoje u školama , ali kao što je kolegica spomenula da su prešture i općenite, nesiguran je internet i nema tu dubine, ne objašnjavaju se posljedice i ne konkretiziraju se stvari, ja bi rekla da to nije dovoljno baš kvalitetno...“, S4: “Ove univerzalne prevencije kao ima nešto na sve strane, ali ponavljam nema mi smisla da djeci pričamo neke super općenite informacije koje oni već znaju, a posebno ako to ide u ovom smjeru kako su kolegice rekle kao da Internet može bit opasan, od toga baš neće bit koristi.“). Također, stručnjaci ukazuju na **važnost implementacije evaluiranih i učinkovitih programa** (S4: „Mislím da se svašta može na tim edukacijama, radimo uvijek i evaluacije naših predavanja i to nam je onda jako korisno da osvijestimo neke nove stvari, unaprijedimo ovo šta radimo...“, „što se tiče prevencije pa mi sad negdje radimo na tome da radimo neki preventivni evaluirani program, jer vidimo da toga baš nedostaje. Od ovih jednokratnih aktivnosti nisam sigurna koliko se uopće postiže i tako da sad nam je neka ideja usmjerit se na ovu evaluaciju, sad baš ovaj program za online seksualno uznemiravanje i da to onda baš bude set radionica koje su evaluirane.“).

Važnost prevencije navode i autori (Finn i Kerman, 2004.) koji navode kako je razumijevanje rizičnih i zaštitnih društvenih čimbenika koji mogu povećati ili smanjiti vjerojatnost razvoja ovisnosti o internetu među adolescentima ključno za učinkovitu prevenciju i intervenciju. Također, u istraživanju u kojemu je testiran jedan preventivni programa, autori (Haggerty i sur., 2023.) navode da s obzirom na nedostatak preventivnih programa utemeljenih na dokazima za rješavanje viših razina rizičnog ponašanja među mladima u udomiteljstvu u usporedbi s mladima općenito, važno je

razviti i testirati preventivne programe i intervencije posebno osmišljene za podršku skrbnicima i mladima u udomiteljstvu koji se bave rizikom i zaštitnim čimbenicima povezanim s rizičnim ponašanjem. U skladu s ranijim nalazima autori pretpostavljaju da bi takva strategija dovela do smanjenja uključenosti mladih koji su u skrbi u visokorizična ponašanja.

Kao bitno ističu i **ulogu roditelja i skrbnika u prevenciji i ostvarivanju digitalne dobrobiti** (S3: „*Prevencija mislim da bi trebala krenuti od najranije dobi, tako da taj dio, da ne zakažemo, da ne radimo prevenciju u srednjoj školi, jer tad je već gotovo, oni počinju koristiti stvarno moderne tehnologije sve ranije i ranije, tako da mislim da je ključno kod prevencije da je na vrijeme, da je usmjerena i prilagođena dobi i da ide stvarno od tih osnova, od informiranja, od educiranja, pokazivanja opasnosti na internetu..*“, S2: „*Također, ako pričamo o prevenciji, opet kao što ona spomenula, to treba biti od najranije dobi. Mislim, djeca su u vrlo ranoj dobi, jel izložena ekranima zbog njihovih roditelja, skrbnika i udomitelja, kako god.*“, S6: „*Da kad spomenemo program prevencije mislim da je definitivno treba usmjeriti na roditelje, ne na djecu...*“).

Finn i Kerman (2004.) ističu da u usporedbi s drugim društvenim okruženjima, obitelj predstavlja najneposrednije i najutjecajnije okruženje u kojem se adolescenti socijaliziraju. Utvrđeno je da obiteljski čimbenici, kao što su roditeljske prakse i kvaliteta odnosa, značajno utječu na socijalno i bihevioralno funkcioniranje adolescenata, uključujući ovisnost o internetu.

Nadalje, važnim za unaprjeđenje digitalne dobrobiti stručnjaci navode važnost specifičnih edukativnih aktivnosti za skrbnike i stručnjake koji rade sa djecom u skrbi. Prepoznaju kako je potrebna **kontinuirana edukacija odraslih, skrbnika i stručnjaka koji rade sa djecom u skrbi** (S1: „*Treba ne sprječavati kad se nešto desi, nego stvarno ići ih educirati i shvatiti da je ok da znamo da će koristiti moderne tehnologije, i prihvatiti da je to dio svakodnevnice..*“, S4: „*..da se odrasli više educiraju, da znaju zapravo što su aktualnosti među mladima, jasno mi je sad da se teško može napraviti da u cijelom sustavu kao nešto obavezno, mislim može, ali da ljudi prepoznaju uopće zašto je važno da se educiraju.*“). Za edukaciju potrebna je i **povećana edukacija udomitelja o ovim temama** (S1: „*Da za udomitelje bi važno*

*bilo da se upoznaju s tim stvarima, da razumiju koncept i, da razumiju dobrobiti, da razumiju rizike i da neke stvari, kontroliranje ne mora ići restriktivno nekako, nego da razumiju na koji način mogu se dogovarati s djecom one nekakve dogovore sklopiti, na koji način će se to koristiti i da to ide u nekom smjeru dogovora ne zabrana.“, S3:“Ali kod odraslih stvarno treba, pogotovo kad pričamo sad recimo o populaciji udomitelja iz ruralnih dijelova Hrvatske, da se stvarno vidi od kud idemo, od kud je polazište i tako onda usmjeriti edukaciju..“). Nadalje, bitnom se navodi **edukacija stručnjaka** (S5:“ a što se tiče stručnjaka mislim da definitivno na nekoj osobnoj razini treba educirati i raditi i tako nekako, a edukaciju na razini ustanova što se tiče stručnjaka mislim da za ovakve stvari da ima, ali pitanje je zapravo kolike ljudi tome odazovu.“, S6:“A edukacija stručnjaka mislim to, slažem se s kolegicama više je na osobnoj razini jer nekako poslodavci ne pridaju tome pažnju, a sad na nama je dal ćemo bit u korak s tim ili ne., S2:“mislim unapređenje edukacija je važno za sve. Mislim da je vrlo važno to samo imati na umu da je prilagođena korisničkoj populaciji. Da naravno neće biti isto za stručnjake, isto za udomitelje, isto za djecu.“, „nekako inicijalno ispitivanje potreba, njihove vlastite percepcije o tome što im je potrebno, koja je njihova trenutna razina, pa onda možda kreirati nekakve modele edukacija dalje i po tome“).*

Ustanove koje se bave udomiteljstvom trebale bi razmotriti edukaciju udomitelja i djece o sigurnosti na internetu te im pružiti podršku u nabavi softvera za filtriranje internetskog sadržaja. Također u provedenom istraživanju došlo je do podataka da je otprilike trećina socijalnih radnika u sustavu skrbi izrazila nisko povjerenje u svoju sposobnost rješavanja problema udomiteljskih obitelji povezanih s internetom. Svi djelatnici udomiteljskih službi trebali bi dobivati kontinuiranu edukaciju o korištenju informacijske tehnologije i smjernicama za intervencije. Nadalje, kada se pojave problemi, o njima treba raspravljati kao dio procesa pregleda slučaja na sastancima socijalnih radnika. To bi podiglo svijest socijalnih radnika o vrsti problema koji se javljaju i omogućilo dijeljenje korištenih intervencija (Finn i Kerman, 2004.). Sage i Jackson (2022.) navode kako logičan odgovor na probleme koji se javljaju kod mladih u skrbi i tehnologijama uključuje zdravo online obrazovanje o odnosima za mlade kao i realno obrazovanje o internetu za udomitelje.

Važnim smatraju i dostupnost kompetentnih stručnjaka za rad na području digitalne dobrobiti s djecom, roditeljima i skrbnicima. Navode kako je potrebno **kontinuirano unaprjeđenje kompetencija stručnjaka na području digitalne dobrobiti** (S1: *„Mislim da bi dobro bilo i koristiti da im budu dostupniji stručnjaci neki. Kada bi se moglo, to bi je jedan plan naš, nisam sigurna baš da smo to do kraja u projektu ostvarili. Dakle da oni imaju mogućnost razgovora sa psihijatrom, sa psihologom, sa logopedom i tako nešto...“*, S3: *“Tako da mislim da nekako ove stvari ne bi trebali raditi mi iz udruga, kao jedini ljudi koji to rade, mislim da bi to stvarno trebalo biti nešto normalno u školama i uvijek mi se javlja to pitanje zašto, ako toliko djece i mladih koriste moderne tehnologije i svi ljudi, općenito, ako je to toliki dio naše svakodnevice, zašto to nije nešto što je uključeno na neki način u naše obrazovanje, na svim razinama..“*).

Sve se više smatra da pozitivni i stabilni odnosi sa socijalnim radnicima doprinose postizanju dobrih rezultata za djecu i mlade u sustavu skrbi. Istraživanja koja se bave stavovima mladih osoba u sustavu zbrinjavanja dosljedno ističu važnost kontinuirane podrške odraslima koji se aktivno zalažu za svoje ciljeve, pružajući im osjećaj da su kao pojedinci cijenjeni i podržani (Butler i Williamson, 1994.; Munro, 2001., prema McLeod, 2010.). Dodatno, studije pokazuju da djeca koja razvijaju takve odnose ostvaruju bolje rezultate u usporedbi s onima koja to nemaju (Gilligan, 2000; Bell, 2002; Dearden, 2004; Bostock, 2004., prema McLeod, 2010.).

5. Ograničenja istraživanja i preporuke za buduća istraživanja na području digitalne dobrobiti mladih u alternativnoj skrbi

Jedno od ograničenja istraživanja vidljivo je u korištenju namjernom uzorka pri odabiru stručnjaka koji rade s mladima u alternativnoj skrbi. Zbog malog broja sudionika rezultati možda nisu reprezentativni za širu skupinu stručnjaka, čime se narušava mogućnost uopćavanja nalaza na cjelokupnu populaciju. Jedno od ograničenja je i poziv koji se sudionicama slao preko e-maila te se moglo dogoditi da su potencijalno bitni sudionici poziv smatrali manje važnim što je dodatno ograničilo broj sudionika, ali i suprotno tome da su oni koji su pristali sudjelovati posebno motivirani za temu što može dovesti do pristranosti uzorka.

Preporuke za buduća istraživanja uključuju proširenje uzorka kako bi se dobili reprezentativniji rezultati. Također, važno bi bilo istražiti i perspektivu samih mladih iz alternativne skrbi kako bi se prikupili njihovi osobni stavovi i iskustva u vezi s digitalnom dobrobiti. Još jedna mogućnost bila bi napraviti usporedno istraživanje između različitih regija obzirom na zastupljenost organizacija koje rade sa mladima iz alternativne skrbi kako bi se pružila šira slika o utjecaju digitalnih tehnologija. Nadalje, preporuka je i napraviti istraživanje koje bi tijekom dužeg vremenskog perioda pratilo mlade te na taj način uvid u promjene u njihovim obrascima korištenja digitalnih tehnologija te njihov utjecaj na razvoj. Također, buduća istraživanja trebala bi se usmjeriti na evaluaciju specifičnih edukativnih programa, alata i aplikacija namijenjenih poboljšanju digitalne dobrobiti mladih u alternativnoj skrbi, kao i na analizu učinkovitosti intervencija usmjerenih na povećanje njihove digitalne sigurnosti. Ove smjernice mogu značajno doprinijeti boljem razumijevanju digitalne dobrobiti mladih te unaprjeđenju praksi socijalnog rada i skrbi.

6. Zaključak

Cilj ovog istraživanja bio je dobiti uvid u percepciju stručnjaka o iskustvima digitalne dobrobiti mladih u alternativnoj skrbi. Istraživanje je obuhvatilo šest stručnjaka koji rade u području alternativne skrbi te koji rade s mladima koji se nalaze u skrbi.

Prvo istraživačko pitanje ispitalo je što stručnjaci navode kao koristi digitalne dobrobiti za mlade u alternativnoj skrbi. Rezultati istraživanja pokazuju kako su koristi povećana dostupnost informacija i sadržaja na društvenim mrežama za djecu u skrbi, zagovaračke aktivnosti na društvenim mrežama za djecu u skrbi, dostupnost pozitivnih primjera djece koja su otišla iz skrbi, dostupnost informacija o edukativnim sadržajima i pomoć kod obrazovanja, umrežavanje sa nepoznatima sa sličnim interesima putem društvenih mreža, olakšano održavanje kontakata sa bliskim osobama putem modernih tehnologija te društvene mreže kao izvor zabave i opuštanja.

Drugo je istraživačko pitanje ispitalo što stručnjaci navode kao potencijalne rizike digitalne dobrobiti za mlade u alternativnoj skrbi. Rezultati istraživanja govore da su rizici: više rizičnih komunikacija sa nepoznatim osobama, olakšano upoznavanje nepoznatih osoba uživo koje su upoznali na internetu, svijest o tome da su neka djeca žrtve štetnog ponašanja na internetu, aktivno sudjelovanje u dijeljenju i objavljivanju neprimjerenog sadržaja, djeca kao prijenosnici štetnog sadržaja, izloženost neprimjerenom sadržaju, prekomjerna količina vremena pred ekranom, rizik od otkrivanja privatnih podataka djece u skrbi, nedovoljna kontrola roditelja/udomitelja/skrbnika, povećani rizik razvoja "ovisnosti o sadržajima na internetu" za djecu u skrbi, veći rizik da su djeca u skrbi žrtve nasilja na internetu i povećan rizik od štetnih aktivnosti na internetu.

Kao preporuke za unaprjeđenje digitalne dobrobiti mladih u alternativnoj skrbi stručnjaci navode sljedeće: aktualni programi prevencije, usmjerenost na specifične razvojne potrebe djece u skrbi, važnost implementacije evaluiranih i učinkovitih programa, uloga roditelja i skrbnika u prevenciji i ostvarivanju digitalne dobrobiti, kontinuirana edukacija odraslih, skrbnika i stručnjaka koji rade sa djecom u skrbi,

povećana edukacija udomitelja o ovim temama, edukacija stručnjaka kao i kontinuirano unaprjeđenje kompetencija stručnjaka na području digitalne dobrobiti.

Iz navedenog se može zaključiti kako digitalna dobrobit ima prednosti, ali se stručnjaci puno više osvrću na potencijalne rizike koje donose upotrebu digitalnih tehnologija kod mladih u alternativnoj skrbi stoga je potrebno omogućiti stručnjacima i udomiteljima kao i mladima, sudjelovanjem u kontinuiranim edukacijama i radu na prevenciji.

Kada se osvrnemo na mogućnost korištenja rezultata istraživanja u praksi socijalnog rada naglasak se može staviti na nekoliko stavki. Uzimajući u obzir identificirane rizike, socijalni radnici mogu doprinijeti razvoju preventivnih programa koji će educirati mlade o sigurnom korištenju interneta i društvenih mreža, s posebnim naglaskom na zaštitu privatnosti, sigurnu komunikaciju i prepoznavanje digitalnih opasnosti. Budući da su stručnjaci istaknuli specifične rizike za mlade u alternativnoj skrbi, socijalni radnici mogu prilagoditi svoje intervencije pojedinačnim potrebama mladih, uzimajući u obzir njihovu razinu digitalne pismenosti, emocionalnu zrelost i ranjivost. Također, stručnjaci su naglasili važnost uloge udomitelja i skrbnika u osiguravanju digitalne sigurnosti, što znači da socijalni radnici mogu unaprijediti suradnju s udomiteljima kroz pružanje alata i resursa za nadzor i podršku mladima u digitalnom okruženju. Prepoznata je i potreba za stalnom evaluacijom postojećih programa digitalne dobrobiti, što omogućava socijalnim radnicima da procijene učinkovitost intervencija i prilagode ih potrebama mladih. Ključna je i stalna edukacija socijalnih radnika i drugih stručnjaka o digitalnoj dobrobiti, s ciljem prepoznavanja potencijalnih rizika i pružanja podrške mladima u sigurnom i konstruktivnom korištenju digitalnih tehnologija.

7. Literatura

1. Badillo-Urquiola, K., Ghosh, A. K., i Wisniewski, P. (2017a). Understanding the unique online challenges faced by teens in the foster care system. *In Companion of the 2017 ACM Conference on Computer Supported Cooperative Work and Social Computing* (pp. 139-142).
2. Badillo-Urquiola, K., Harpin, S., i Wisniewski, P. (2017b). Abandoned but not forgotten: Providing access while protecting foster youth from online risks. *In Proceedings of the 2017 Conference on Interaction Design and Children* (pp. 17-26).
3. Badillo-Urquiola, K., Page, X., i Wisniewski, P. J. (2019, May). Risk vs. restriction: The tension between providing a sense of normalcy and keeping foster teens safe online. *In Proceedings of the 2019 CHI Conference on Human Factors in Computing Systems* (pp. 1-14).
4. Bartoluci, M. (2015). Smještaj djece izvan obitelji u Republici Hrvatskoj i *Smjernice za alternativnu skrb UNICEF-a. Pravnika*, 47, 1 (95), 53-71.
5. Blackwell, L., Gardiner, E., i Schoenebeck, S. (2016). Managing expectations: Technology tensions among parents and teens. *In Proceedings of the 19th ACM Conference on Computer-Supported Cooperative Work & Social Computing* (pp. 1390-1401).
6. Blakeslee, J. E., i Best, J. I. (2019). Understanding support network capacity during the transition from foster care: Youth-identified barriers, facilitators, and enhancement strategies. *Children and Youth Services Review*, 96, 220–230.
7. Braun, V., i Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative research in psychology*, 3(2), 77-101.

8. Büchi, M. (2024). Digital well-being theory and research. *New Media & Society*, 26(1), 172-189.
9. Carey, M. A., i Asbury, J. E. (2016). Focus group research. *Routledge*.
10. DeGarmo, J. (2014). Keeping Foster Children Safe Online: Positive Strategies to Prevent Cyberbullying, Inappropriate Contact, and Other Digital Dangers. *Jessica Kingsley Publishers*.
11. Delgado, P., Carvalho, J. M., Pinto, V. S., i Oliveira, J. (2017). Carers and professionals' perspectives on foster care outcomes: The role of contact. *Journal of Social Service Research*, 43(5), 533-546.
12. Denby, R. W., Gomez, E., i Alford, K. A. (2016). Promoting Well-Being Through Relationship Building: The Role of Smartphone Technology in Foster Care. *Journal of Technology in Human Services*, 34(2), 183–208.
13. Feerrar, J. (2020). Supporting digital wellness and wellbeing. In Student wellness and academic libraries: Case studies and activities for promoting health and success. *ACRL Press*.
14. Finn, J., i Kerman, B. (2004). Internet Risks for Foster Families Online. *Journal of Technology in Human Services*, 22(4), 21–38.
15. Gustavsson, N., i MacEachron, A. (2015). Positive Youth Development and Foster Care Youth: A Digital Perspective. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 25(5), 407–415.
16. Haggerty, K. P., Barkan, S. E., Caouette, J. D., Skinner, M. L., i Hanson, K. G. (2023). Two-Year Risk Behavior Outcomes from C onnecting, a Prevention Program for Caregivers and Youth in Foster Care. *Prevention science*, 24(1), 15-26.
17. Kachingwe, O. N., Salerno, J. P., Boekeloo, B. O., Fish, J. N., Geddings-Hayes, M., Aden, F., i Aparicio, E. M. (2020). “The internet is not private”: The role of social media in sexual health among youth in foster care. *Journal of adolescence*, 82, 50-57.
18. Larkins, C., Crook, D., O’Riordan, Z., Casey, H., Froggett, L., Karolina, I., i Farrelly, N. (2023). We can connect: Imagining the future of digital practice with and by care-experienced children and young people. *Adoption & Fostering*, 47(3), 326-346.

19. McKibbin, G. (2017). Preventing Harmful Sexual Behaviour and Child Sexual Exploitation for children & young people living in residential care: A scoping review in the Australian context. *Children and Youth Services Review*, 82, 373–382.
20. McLeod, A. (2010). ‘A friend and an equal’: Do young people in care seek the impossible from their social workers?. *British Journal of Social Work*, 40(3), 772-788.
21. Milas, G. (2005). Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima. *Naklada slap*.
22. Morrison, S. L., i Gomez, R. (2014). Pushback: Expressions of resistance to the “evertime” of constant online connectivity. *First Monday*.
23. Moscardelli, D. M., i Divine, R. (2007). Adolescents’ concern for privacy when using the Internet: An empirical analysis of predictors and relationships with privacy-protecting behaviors. *Family and Consumer Sciences Research Journal*, 35(3), 232–252.
24. Prakash, C. P. (2023). Digital wellbeing: Scale development and integrative model testing.
25. Robinson, O. C. (2014). Sampling in interview-based qualitative research: A theoretical and practical guide. *Qualitative research in psychology*, 11(1), 25-41.
26. Sage, M., i Jackson, S. (2022). A Systematic Review of Internet Communication Technology Use by Youth in Foster Care. *Child & adolescent social work journal : C & A*, 39(4), 375–390.
27. Schneider, S. J., Kerwin, J., Frechtling, J., i Vivari, B. A. (2002). Characteristics of the discussion in online and face-to-face focus groups. *Social science computer review*, 20(1), 31-42.
28. Sen, R. (2016). Not all that is solid melts into air? Care-experienced young people, friendship and relationships in the ‘digital age’. *The British Journal of Social Work*, 46(4), 1059-1075.
29. Sim, J., i Waterfield, J. (2019). Focus group methodology: some ethical challenges. *Quality & quantity*, 53(6), 3003-3022.

30. Sladović Franz, B. (2016). Djeca u alternativnoj skrbi. *Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu*, 225-241.
31. Stewart, D. W., i Shamdasani, P. (2016). Online Focus Groups. *Journal of Advertising*, 46(1), 48–60.
32. Vaismoradi, M., Turunen, H., i Bondas, T. (2013). Content analysis and thematic analysis: Implications for conducting a qualitative descriptive study. *Nursing & health sciences*, 15(3), 398-405.
33. Vanden Abeele, M. M. (2021). Digital well-being as a Dynamic Construct. *Communication Theory*, 31(4), 932-955.
34. Vanschoonlandt, F., Vanderfaeillie, J., Van Holen, F., De Maeyer, S., i Andries, C. (2012). Kinship and non-kinship foster care: Differences in contact with parents and foster child's mental health problems. *Children and Youth Services Review*, 34(8), 1533-1539.
35. Vejmelka, L., Sušac, N., Rajhvajn Bulat, L. (2022). Offline and Online Peer Violence: Significance for Child Well-Being in Southeast Europe. In: Tiliouine, H., Benatuil, D., Lau, M.K.W. *Handbook of Children's Risk, Vulnerability and Quality of Life. International Handbooks of Quality-of-Life. Springer, Cham.*
36. Vidović, L., i Ivković, Đ. (2011). Smjernice za alternativnu skrb. *SOS dječje selo Hrvatska.*
37. Wisniewski, P., Ghosh, A. K., Xu, H., Rosson, M. B., i Carroll, J. M. (2017). Parental control vs. teen self-regulation: Is there a middle ground for mobile online safety?. In *Proceedings of the 2017 ACM conference on computer supported cooperative work and social computing* (pp. 51-69).

8. Prilozi

Prilog 1. - Predložak pitanja za fokus grupu

1. Za početak, molim Vas da se ukratko predstavite kroz Vaše obrazovanje, mjesto rada, godine rada te dobnu skupinu mladih s kojima radite.
2. Koja su vaša iskustva sa korištenjem tehnologije i digitalnih alata u području skrbi za djecu i mlade? (Mogu li digitalne tehnologije pogoršati ili poboljšati iskustvo skrbi za mlade?)
3. Koje su koristi tehnologije i digitalnih alata u području alternativne skrbi?
4. Koji su potencijalni rizici povezani s upotrebom digitalnih tehnologija u okruženjima alternativne skrbi? (Imate li iskustva sa problematičnom upotrebom interneta u ovom sektoru?)
5. Što mislite o razini digitalnih kompetencija djece, udomitelja, odraslih, stručnjaka u području skrbi za djecu? (Što je dobro razvijeno, a što treba još razvijati?)
6. Kakva su vaša iskustva s edukacijama u ovom području?
7. Na koji način bi trebali izgledati programi prevencije u ovom području?
8. Koje su Vaše preporuke za unaprjeđenje ovog područja?
9. Postoji li nešto o čemu nismo razgovarali, a smatrate da je važno za temu digitalne dobrobiti mladih u alternativnoj skrbi?

Prilog 2. - Obrada podataka za prvo istraživačko pitanje: Što stručnjaci navode kao koristi digitalne dobrobiti za mlade u alternativnoj skrbi?

IZJAVA	KODOVI	KATEGORIJE
<p>S2: "Možda u ovom dijelu tipa izlaska iz skrbi pa onda informiranje o svemu što jel mogu ostvariti S1: "...pristupa različitim informacijama.." S6: " Pozitivno je definitivno što im je sve dostupnije i može se puno toga na lakši i brži način odviti.. "</p>	<p>povećana dostupnost informacija i sadržaja na društvenim mrežama za djecu u skrbi</p>	<p>DRUŠTVENE MREŽE OMogućUJU OLAKŠAN PRISTUP SPECIFIČNIM INFORMACIJAMA I RESURSIMA ZA DJECU IZ SKRBI</p>
<p>S3: " ali mislim da možda taj moment, ali i ovo da se koriste stvarno, kao i za druge možda djecu i mlade da koriste društvene mreže kako bi možda proširili glas o tom što njima treba, bilo da su još u Skrbi ili to pri izlasku.. "</p>	<p>zagovaračke aktivnosti na društvenim mrežama za djecu u skrbi</p>	
<p>S2: "... ili nekakve primjere drugih koje su već izašli pa kako su se snašli i tako dalje, možda i taj dio je koristan..."</p>	<p>dostupnost pozitivnih primjera djece koja su otišla iz skrbi</p>	
<p>S1: "Da, možda i pronalaženje škola, fakulteta, ako idu dalje, ne ide ih puno dalje, ali u školovanju i traženje posla možda i u tom dijelu da im olakšava predstavljanje nekim poslodavcima, pronalaženju poslodavaca..." S4: "... osim nekog ono olakšavanja edukativnog cijelog procesa, ", " za neko učenje za primjerne sadržaje, nešto za edukaciju može im potencijalno puno i pomoć i olakšat.. "</p>	<p>dostupnost informacija o edukativnim sadržajima i pomoć kod obrazovanja</p>	
<p>S1: "... mogu razvijati neku mrežu svoju, socijalnu,</p>		

<p><i>povezivati se sa drugim ljudima, mladim i odraslim.."</i></p> <p><i>S4: "ali znali su često govoriti da imaju različite profile na istoj društvenoj mreži kako bi komunicirali s nepoznatima. I onda to rade na tom profilu jako zrelo, savjesno bi ja rekla, tipa srednjoškolka koja ide umjetničku školu i tipka se s nekom curom iz Indije koja isto ide u umjetničku školu tamo, one se tipkaju o tehnikama kako su neko likovno djelo izradile, ona sam kaže tipkaju se na engleskom, ona zna da je ona iz hrvatske ali to je to, ne zna iz kojeg mjesta, ne zna kojeg je spola, i drže se te teme ne otkriva osobne podatke tako da, ono i kod te komunikacije sa nepoznatima ako su svjesni nekih potencijalnih rizika ne mora bit nešto rekla bih nešto pre štetno za njih."</i></p>	<p>umrežavanje sa nepoznatima sa sličnim interesima putem društvenih mreža</p>	<p>OLAKŠANO STUPANJE U MEĐULJUDSKE INTERAKCIJE</p>
<p><i>S5: "djevojka jedna, baka živi u Bosni i ona se tako čuje s njom zapravo ostvaruje neke kontakte s obzirom da ju dugo nije vidjela im nemaju neki bliski ono način kako da se više vide i susretnu."</i></p> <p><i>S6: "ti videopozivi znaju biti česti kako neki vid održavanja tog odnosa kad to nije moguće fizički i tijekom godišnjih i nekih presuda pa nisu tako učestali susreti."</i></p> <p><i>S1: "sa obitelji su povezani isto na taj način, i to im je važno.."</i></p> <p><i>S3: "ali možda i ovaj vid stvarno olakšane komunikacije mislim da taj moment je ipak da je to njima jako važno da mogu"</i></p>	<p>olakšano održavanje kontakata sa bliskim osobama putem modernih tehnologija</p>	

<i>na taj način komunicirati možda sa ne znam, biološkim roditeljima, možda sa prijateljima s kojima su bili prije u domu."</i>		
<i>S4: " Nama često navode zabavu koje im je neko ono ugodno vrijeme, stvarno mislim da ima i na društvenim mrežama ima potencijala da iskoriste te sadržaje i zabave se.."</i>	društvene mreže kao izvor zabave i opuštanja	

Prilog 3. – Obrada podataka za drugo istraživačko pitanje: Što stručnjaci navode kao potencijalne rizike digitalne dobrobiti za mlade u alternativnoj skrbi?

IZJAVA	KODOVI	KATEGORIJE
<i>S3: "Znači od negativnih stvari ta komunikacija sa nepoznatima koja ponekad stvarno loše ispadne..", " pokazalo se da ne znam 42% mladih ima više od dva računa na jednoj društvenoj mreži i onda kad sam pričala s mladima da mi pojasne ono koji su razlozi za to često mi oni kažu, izgubili su lozinku, pa su napravili novi account, ali znali su često govorit da imaju različite profile na istoj društvenoj mreži kako bi komunicirali s nepoznatima..."</i>	više rizičnih komunikacija sa nepoznatim osobama	DIGITALNE PLATFORME OMOGUĆUJU POVEĆANE RIZIČNE KONTAKTE
<i>S5: " Evo ja bi rekla sklapanje poznanstva s nepoznatim osobama, oni čak znaju ovoga kažu da imaju dečka ili curu koje si nađu tako preko interneta, uopće ne znaju zapravo tko je s druge strane.." S6: "...pa možda to isto sklapanje tih maloljetničkih, a ima i odraslih osoba znači te</i>		

<p><i>nekakve površne veze i eto. I svakakva poznanstva, mislim Internet je krcat tim nekim kriminalom i prevarama i slično, pa evo nekako djeca kad su neiskusna često se nađu u toj nekoj mreži."</i></p>	<p>olakšano upoznavanje nepoznatih osoba uživo koje su upoznali na internetu</p>	
<p>S4: "seksualne ucjene, zapravo kršenje i činjenje nekih kaznenih djela, kad se klince ucjenjuje jer su podijelile neke svoje intimne fotografije, u povjerenju i sad budu žrtve ucjena" S2: "zbog toga su možda skloni da ih netko iskoristi na neki način i da budu uloženi žrtve možda, iako možda toga nisu svjesni na prvu.."</p>	<p>svijest o tome da su neka djeca žrtve štetnog ponašanja na internetu</p>	<p>SVIJEST O PRISUTNOSTI RIZIČNIH I ŠTETNIH AKTIVNOSTI NA INTERNETU KOD DJECE U SKRBI</p>
<p>S6: "I dijeljenje sadržaja neprimjerenog, slika, među djecom u školi, pa ne znam netko taj dijeli slike pa nekakve montaže su jako čest slučaj isto." S4: objavljivanje takvih sadržaja to što često i ta djeca sama čine djela poput toga da kreiraju neke lažne račune ili postanu predmet nekih objava na web stranicama"</p>	<p>aktivno sudjelovanje u dijeljenju i objavljivanju neprimjerenog sadržaja</p>	
<p>S5: "Ja bih još rekla oni mogu biti prijenosnici sadržaja takvoga, jel nije nužno da su žrtve ili počinitelji, dovoljno je samo da su prijenosnici."</p>	<p>djeca kao prijenosnici štetnog sadržaja</p>	<p>DJECA KAO POČINITELJI ŠTETNIH AKTIVNOSTI NA INTERNETU</p>
<p>S4: ".. generalno ono mogu biti izloženi sadržajima koji nisu primjereni njihovom uzrastu, koji mogu u najmanju ruku kod njih izazvat uznemirenost.."</p>	<p>izloženost neprimjerenom sadržaju</p>	

<p>S5: "Sadržaj koji zna uznemiriti ako netko ima osobne probleme tipa pustit će si sadržaj misleći da će mu to pomoći zapravo nakon nekog vremena onda prijavi joj pa zapravo taj me sadržaj strašno uznemiruje, ne znam kako se maknuti od toga."</p>		
<p>S2: " ..i to prvenstveno količina vremena provedenog ispred ekrana, sadržaj koji biraju gledat kakav je to. Znači vrlo često s ovom populacijom pričam u prekomjernom konzumerizmu ovog short form formata preko tiktoka ili sličnog što je opet znanstveno dokazano da negativno utječe na cijeli kognitivni dio mlade osobe i tako dalje.."</p>	<p>prekomjerna količina vremena pred ekranom</p>	
<p>S2: "vrlo često dijeljenje jako puno svojih informacija koje su vrlo privatne i koje ne bi trebali biti što poznatima što ne poznatima.." S1: "Dijeljenje svojih podataka sa nepoznatim ljudima. To mi se čini kao veliki rizik za sve njih. ; " .. ali mi se čini ovo nepoznavanje tog nekog dijela koje stvari smiju dijeliti, s kim smiju dijeliti..."</p>	<p>rizik od otkrivanja privatnih podataka djece u skrbi</p>	<p>NESVJESNOST DJECE I MLADIH O OPASNOSTIMA PROBLEMATIČNE UPOTREBE INTERNETA</p>
<p>S6: " .. stvaranje nekakve ovisnosti je jako često koje dovodi do toga da roditelji više nisu u stanju niti oduzeti te mobilne uređaje." S4: " .. što se tiče ove ovisnosti kod djece u alt skrbi, nama se susret s tim, čini mi se nekako da puno</p>		

<p><i>nekad i pričamo o tome i etiketiramo djecu koja realno ni nemaju takve probleme ali realno žive u okolini gdje i gledaju svoje roditelje koji su jako puno na ekranima"</i></p> <p><i>S6: "...da uglavnom to i dođe od toga da se pretjerano konzumira od malena i da je to lakše roditeljima dat mobitel nego se konkretno bavit , ali baš kod te djece koja kasnije stvaraju i otpor da se uopće mobitel oduzme i gdje se baš vide neka ovisnička ponašanja i ta nemogućnost funkcioniranja bez tog mobitela i ne znam što sve ne i to je baš jako problem i mislim da bi se trebalo više s tim bavit s obzirom da svi se uvijek prije hvataju mobitela nego nekih drugih aktivnosti i mislim da je općenito to da su previše izložena svemu bez nekakvih kontrola i granica. Evo rijetko kad od roditelja čujemo, barem u našem sustavu da ograničavaju to mislim i kad kažu ograničavaju nije realno."</i></p>	<p style="text-align: center;">nedovoljna kontrola roditelja/udomitelja/skrbnika</p>	<p style="text-align: center;">DODATNI SPECIFIČNI RIZICI PROBLEMATIČNE UPOTREBE INTERNETA KOD DJECE U SKRBI</p>
<p><i>S4: " Može ih odvest u ovisnost isto jer ono često biraju to kao, ako nemaju nekih zaštitnih faktora ovako u životu i da samo nalaze zadovoljavanje svojih potreba u tom online svijetu mislim da to bude jako potencijalno štetno."</i></p> <p><i>S5: " Ovisnost koja može isto tako nastati iz cijele upotrebe takvoga sadržaja.."</i></p> <p><i>S1: " Pored ovisnosti neke o nekim društvenim</i></p>	<p style="text-align: center;">povećani rizik razvoja "ovisnosti o sadržajima na internetu" za djecu u skrbi</p>	

<p><i>mrežama i nekim digitalnim sadržajima. TikTok posebno, takve neke stvari."</i></p>		
<p><i>S1: "... ali oni su obično mislim događa se često da su u razvoju stigmatizirani da su možda češće žrtve, ja ne znam stvarno da li ima takvih istraživanja, ali mi se čini da je to potencijalno za njih rizičnije da budu žrtve nego ostali."</i></p> <p><i>S4: "...ako koristimo na neki način gdje ne pazimo na svoju zaštitu definitivno mogu pogoršati i ostaviti trajne posljedice po djecu, ne znam, i da postanu žrtve materijala za seksualno iskorištavanje djece što se nažalost često događa i baš su ranjiva skupina tu."</i></p>	<p>veći rizik da su djeca u skrbi žrtve nasilja na internetu</p>	
<p><i>S3: "... skupinu samo da su oni u još većem riziku jer su izloženi puno drugim rizicima u isto vrijeme tako da su podložniji tome da se suoče s tim nekim stvarima, opasnostima na internetu."</i></p> <p><i>S1: "Mislim da su oni čak i više u opasnosti zbog tih nekih emocionalnih problema koje nose zbog svog iskustva, a onda su više neka rizična skupina i mislim da treba još i više raditi s njima..."</i></p>	<p>povećan rizik od štetnih aktivnosti na internetu</p>	<p>SVIJEST O VIŠOJ RAZINI RIZIKA OD PROBLEMATIČNE UPOTREBE INTERNETA KOD DJECE U SKRBI</p>

Prilog 4. – Obrada podataka za treće istraživačko pitanje: Koji su prijedlozi stručnjaka za unaprjeđenje digitalne dobrobiti kod mladih u alternativnoj skrbi?

IZJAVA	KODOVI	KATEGORIJE
<p><i>S5: "da definitivno smatram da programi trebaju ići na konkretno, a ne nešto općenito jer to općenito da je Internet nesiguran je nešto što svi znaju, ali konkretno se fokusirati na to kako se razvijaju neki novi sadržaji, znači ciljani ići pratiti ono što se novo dešava i ciljano ići na to i na taj način raditi prevenciju i što i kako.."</i></p>	<p>aktualni programi prevencije</p>	
<p><i>S1: ".webinari su dobar način, neki sadržaj se mogu na taj način prenositi, međutim trebaju biti vrlo usmjereni na specifične razvojne potrebe specifične teme za specifične razvojne potrebe djece i onda ako budu pogođene teme i ako bude nešto što je zbilja korisno za probleme sa kojima se suočavaju sa djecom, to bi moglo biti isto dobar način da se edukacijom unaprijede. Ali mora biti ono baš zašto, ne znam, dijete na koji način sa vladama govorili, ne znam, koje emocionalne probleme ima, ali vrlo specifične onda, ne one općenite teme, neke koje oni samo odslužaju pa im ne znači ništa, nego baš onako opet specifično za razvojne potrebe."</i></p> <p><i>S4: " mislim da nedostaje tako te neke uže, specifičnije što onda opet zahtijeva da su ljudi koji to predaju dublje u tim temama."</i></p> <p><i>S6: "pa evo da edukacije za djecu postoje u školama , ali kao što je kolegica spomenula da su prešture i općenite, nesiguran je"</i></p>	<p>usmjerenost na specifične razvojne potrebe djece u skrbi</p>	<p>SPECIFIČNI PRISTUPI PREVENCIJI DJECE U SKRBI</p>

<p><i>internet i nema tu dubine, ne objašnjavaju se posljedice i ne konkretiziraju se stvari, ja bi rekla da to nije dovoljno baš kvalitetno...”</i></p> <p><i>S4: ” Ove univerzalne prevencije kao ima nešto na sve strane, ali ponavljam nema mi smisla da djeci pričamo neke super općenite informacije koje oni već znaju, a posebno ako to ide u ovom smjeru kako su kolegice rekly kao da Internet može bit opasan, od toga baš neće bit koristi.”</i></p>		
<p><i>S4: ” Mislim da se svašta može na tim edukacijama, radimo uvijek i evaluacije naših predavanja i to nam je onda jako korisno da osvijestimo neke nove stvari, unaprijedimo ovo šta radimo...”</i></p> <p><i>” što se tiče prevencije pa mi sad negdje radimo na tome da radimo neki preventivni evaluirani program, jer vidimo da toga baš nedostaje. Od ovih jednokratnih aktivnosti nisam sigurna koliko se uopće postiže i tako da sad nam je neka ideja usmjerit se na ovu evaluaciju, sad baš ovaj program za online seksualno uznemiravanje i da to onda baš bude set radionica koje su evaluirane.”</i></p>	<p>važnost implementacije evaluiranih i učinkovitih programa</p>	
<p><i>S3: ”Prevencija mislim da bi trebala krenuti od najranije dobi, tako da taj dio, da ne zakažemo, da ne radimo prevenciju u srednjoj školi, jer tad je već gotovo, oni počinju koristiti stvarno moderne tehnologije sve ranije i ranije, tako da mislim da je ključno kod prevencije da je na vrijeme, da je</i></p>	<p>uloga roditelja i skrbnika u prevenciji i ostvarivanju digitalne dobrobiti</p>	

<p><i>usmjerena i prilagođena dobi i da ide stvarno od tih osnova, od informiranja, od educiranja, pokazivanja opasnosti na internetu..”</i></p> <p><i>S2: ”Također, ako pričamo o prevenciji, opet kao što ona spomenula, to treba biti od najranije dobi. Mislim, djeca su u vrlo ranoj dobi, jel izložena ekranima zbog njihovih roditelja, skrbnika i udomitelja, kako god.”</i></p> <p><i>S6: ”Da kad spomenemo program prevencije mislim da je definitivno treba usmjeriti na roditelje, ne na djecu...”</i></p>		
<p><i>S1: ”Treba ne sprječavat kad se nešto desi, nego stvarno ići ih educirat i shvatit da je ok da znamo da će koristit moderne tehnologije, i prihvatit da je to dio svakodnevnice..”</i></p> <p><i>S4: ”..da se odrasli više educiraju, da znaju zapravo što su aktualnosti među mladima, jasno mi je sad da se teško može napraviti da u cijelom sustavu kao nešto obavezno, mislim može, ali da ljudi prepoznaju uopće zašto je važno da se educiraju.”</i></p> <p><i>S3: ”Mislim da treba krenuti od informiranja, da prevencija treba biti usmjerena na taj dio da ih informiramo, educiramo o tom što je dobro na internetu, što nije dobro na internetu..”</i></p>	<p>kontinuirana edukacija odraslih, skrbnika i stručnjaka koji rade sa djecom u skrbi</p>	<p>VAŽNOST SPECIFIČNIH EDUKATIVNIH AKTIVNOSTI ZA SKRBNIKE I STRUČNJAKE KOJI RADE SA DJECOM U SKRBI</p>
<p><i>S1: ”Da za udomitelje bi važno bilo da se upoznaju s tim stvarima, da razumiju koncept i, da razumiju dobrobiti, da razumiju rizike i da neke stvari, kontroliranje ne mora ići restriktivno nekako, nego da razumiju na koji način mogu se</i></p>		

<p><i>dogovarati s djecom one nekakve dogovore sklopiti, na koji način će se to koristiti i da to ide u nekom smjeru dogovora ne zabrana."</i></p> <p><i>S3: "Ali kod odraslih stvarno treba, pogotovo kad pričamo sad recimo o populaciji udomitelja iz ruralnih dijelova Hrvatske, da se stvarno vidi od kud idemo, od kud je polazište i tako onda usmjeriti edukaciju.."</i></p>	<p>povećana edukacija udomitelja o ovim temama</p>	
<p><i>S5: " a što se tiče stručnjaka mislim da definitivno na nekoj osobnoj razini treba educirati i raditi i tako nekako, a edukaciju na razini ustanova što se tiče stručnjaka mislim da za ovakve stvari da ima, ali pitanje je zapravo kolike ljudi tome odazovu. "</i></p> <p><i>S6: " A edukacija stručnjaka mislim to, slažem se s kolegicama više je na osobnoj razini jer nekako poslodavci ne pridaju tome pažnju, a sad na nama je dal ćemo bit u korak s tim ili ne."</i></p> <p><i>S2: "mislim unapređenje edukacija je važno za sve. Mislim da je vrlo važno to samo imati na umu da je prilagođena korisničkoj populaciji. Da naravno neće biti isto za stručnjake, isto za udomitelje, isto za djecu.", "nekako inicijalno ispitivanje potreba, njihove vlastite percepcije o tome što im je potrebno, koja je njihova trenutna razina, pa onda možda kreirati nekakve modele edukacija dalje i po tome."</i></p>	<p>edukacija stručnjaka</p>	
<p><i>S1: "Mislim da bi dobro bilo i koristiti da im budu dostupniji stručnjaci neki. Kada bi se</i></p>		

<p><i>moglo, to bi je jedan plan naš, nisam sigurna baš da smo to do kraja u projektu ostvarili. Dakle da oni imaju mogućnost razgovora sa psihijatrom, sa psihologom, sa logopedom i tako nešto..."</i></p> <p><i>S3: "Tako da mislim da nekako ove stvari ne bi trebali raditi mi iz udruga, kao jedini ljudi koji to rade, mislim da bi to stvarno trebalo biti nešto normalno u školama i uvijek mi se javlja to pitanje zašto, ako toliko djece i mladih koriste moderne tehnologije i svi ljudi, općenito, ako je to toliki dio naše svakodnevice, zašto to nije nešto što je uključeno na neki način u naše obrazovanje, na svim razinama.."</i></p>	<p>kontinuirano unaprjeđenje kompetencija stručnjaka na području digitalne dobrobiti</p>	<p>DOSTUPNOST KOMPETENTNIH STRUČNJAKA ZA RAD NA PODRUČJU DIGITALNE DOBROBITI S DJECOM, RODITELJIMA I SKRBNICIMA</p>
---	--	---

Popis tablica

Tablica 1.1. – *Model pet „C“*

Tablica 4.1. *Kodovi i kategorije za istraživačko pitanje o koristima digitalne dobrobiti u alternativnoj skrbi*

Tablica 4.2. *Kodovi i kategorije za istraživačko pitanje o rizicima digitalne dobrobiti u alternativnoj skrbi*

Tablica 4.3. *Kodovi i kategorije za istraživačko pitanje o prijedlozima za unaprjeđenje digitalne dobrobiti u alternativnoj skrbi*